

Jaargang 6 nr. 3

REDACTIONEEL

Marianne Regelbrugge
Coördinator

- 15 augustus 2005
- V.U.: Marianne Regelbrugge
- Maria Theresiastraat 114
- 3000 LEUVEN
- Tel: 016/ 22 63 88
- Fax: 016/ 22 74 82
- Bank: 736-0001066-63
- E-mail: info@suggnome.be

Op 27 juli 2005 werd de Wet tot invoering van bepalingen inzake bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van Strafvordering gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Hiermee wordt aan partijen, slachtoffers en (meerderjarige) daders betrokken bij een misdrijf de mogelijkheid geboden om in alle fasen van de strafrechtsgang tot en met de strafuitvoering gebruik te maken van het aanbod herstelbemiddeling.

We geven toe dat we ons zelf, bij een glas, even de tijd gegund hebben om te genieten en terug te blikken op onze bijdrage in deze ontwikkeling. Tegelijkertijd is er het besef dat dit meteen ook een volgende fase inluidt die hoe dan ook vraagt om met diezelfde gedrevenheid te blijven werken aan de verdere operationalisering van wat nu bij wet is voorzien.

Om te vermijden dat de herstelrechtelijke benadering van criminaliteit beperkt wordt tot een minimalistische invulling, met name tot bemiddeling als gebeuren tussen twee individuele partijen, blijft de samenspraak met verschillende actoren, betrokken op de benadering van criminaliteit, noodzakelijk. De herstelrechtelijke benadering streeft er immers naar de verbinding te maken tussen het individueel communica-

tieproces en de strafrechtelijke afhandeling. Vandaar ook het belang dat wij hechten aan de continuering van de werking van de arrondissementele stuurgroepen. In dit verband namen wij het initiatief, zoals eerder aangekondigd, om op 7 oktober ek. een seminariedag te organiseren voor alle partners die zich de voorbije jaren in deze stuurgroepwerking hebben geëngageerd. We willen van de gelegenheid gebruik maken om nog eens een warme oproep te doen aan alle genodigden om aan deze seminariedag te participeren.

De wet inzake bemiddeling beoogt een rechtsgelijke toegang tot het aanbod van bemiddeling voor eenieder die als slachtoffer of dader betrokken wordt bij de strafrechtelijke afhandeling van een misdrijf. Dit noodzaakt ondermeer tot een snelle implementatie van de praktijk in die arrondissementen waar nog geen aanbod wordt voorzien. In het gerechtelijk arrondissement Brussel – Halle – Vilvoorde loopt momenteel de aanwervingsprocedure voor een herstelbemiddelaar voor vonnis. De effectieve start wordt voorzien in oktober/november. Blijven dan nog de arrondissementen Ieper/Veurne en Hasselt waar wellicht begin volgend jaar initiatief wordt genomen.

Van de redactie <i>Marianne Regelbrugge</i>	1
De externe rechtspositie van de gedetineerden en het herstelrecht <i>Leo Van Garsse</i>	3
Een metaforensische beschouwing over slachtoffer en externe rechtspositie <i>Rob Perriëns</i>	14
De positie van het slachtoffer in het kader van de strafuitvoeringsrechtbanken <i>Els Sneider Stéphanie Van Neder Kathleen Zeelmaekers</i>	18
Verslag samenspraak 17 juni 2005 <i>Charles De Weerd David Eyckmans</i>	22
Goed om weten	27
Samenspraak 16 september 2005	31

Het gegeven echter dat een aanbod dient voorzien in alle fasen van de strafrechtsgang tot en met de fase van de stafuitvoering noodzaakt ook tot uitklaring van de positionering van de schaderegeling op politieel niveau, die nu in een beperkt aantal steden en gemeenten wordt voorzien en tot uitklaring van de beleidsintenties van Vlaams minister van Welzijn Inge Vervotte inzake de verdere uitbouw van bemiddeling in de fase van de strafuitvoering. Op niveau van de Beleidscel Samenleving en Criminaliteit werd in dit verband een werkgroep geïnstalleerd die zich buigt over de vraag naar de verhouding van de Vlaamse Gemeenschap t.a.v. het federale wetgevend initiatief.

Ondertussen blijkt ook het wetsvoorbereidend werk inzake bemiddeling minderjarigen in een eindfase gekomen (zie verder in deze Nieuwsbrief). Wij hebben in dit verband altijd de stelling verdedigd dat, hoewel de bemiddeling waarin minderjarigen als dader zijn betrokken wellicht enkele methodische aanpassingen vraagt, het herstelrechtelijk kader voor beide bemiddelingsmodaliteiten en de werkingsprincipes die worden gehanteerd in wezen niet verschillend zijn. Het lijkt ons een hele uitdaging om in overleg met de actoren betrokken op de bemiddeling minderjarigen de gemeenschappelijkheid in perspectief te expliciteren en beide praktijken vanuit dit gemeenschappelijk kader verder op elkaar af te stemmen om zodoende ook te komen tot een doorgedreven samenwerking.

Het herstelrechtelijk perspectief noodzaakt ons ook andere wetgevende initiatieven die raken aan de benadering van criminaliteit te blijven opvolgen en te toetsen aan de herstelrechtelijke uitgangspunten. Het thema van deze Nieuwsbrief getuigt van onze alertheid terzake. Momenteel worden op parlementair niveau het wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden en het wetsontwerp betreffende de installatie van de strafuitvoeringsrechtbanken behandeld.
Leo Van Garsse, medewerker Suggnomè Fo-

rum voor herstelrecht en bemiddeling, maakt in zijn bijdrage een eerste voorzichtige toetsing van deze ontwerpen aan de herstelrechtelijke uitgangspunten. Positief is dat de notie herstel her en der terug te vinden is. De noodzaak dringt zich echter op tot het verduidelijken van wat men met herstel bedoelt en beoogt.

Rob Perriëns, voorzitter van de Commissie Voorwaardelijke Invrijheidstelling Antwerpen focust op de positie van het slachtoffer in dit verhaal en juicht enerzijds toe dat slachtoffers inderdaad een plaats krijgen maar betreurt dat het begrip slachtoffer wordt beperkt tot 'de burgerlijke partij'. In de memorie van toelichting bij het wetsontwerp tot Invoering van bepalingen inzake bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van Strafvordering wordt juist een zeer ruime interpretatie gegeven aan het begrip 'personen die een *direct belang* hebben in de zaak'. Uitdrukkelijk wordt vermeld: '*Deze personen hebben niet noodzakelijk een wettelijk bepaald statuut in de strafprocedure maar dienen ook van het aanbod van bemiddeling gebruik te kunnen maken om bijvoorbeeld het conflict te kunnen kaderen en een plaats te geven in hun leven.*'

Ook Els Sneider, Stéphanie Van Neder en Katleen Zeelmaekers, Slachtofferonthaal, nemen de positie van het slachtoffer in het kader van de strafuitvoeringsrechtbanken onder de loep en formuleren in dit verband enkele kritische kanttekeningen.

Op de volgende Samenspraak op 16 september ek. reflecteren we verder over dit thema samen met Rob Perriëns en Yves Van den Berge, substituut Procureur des Konings te Dendermonde.

We hopen u talrijk te mogen verwelkomen.

Veel leesgenot!

Marianne Regelbrugge
Coördinator

De externe rechtspositie van de gedetineerden en het herstelrecht

Een poging tot situering.

Inleiding:

Momenteel worden op parlementair niveau wetsontwerpen betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden(1) en de installatie van strafuitvoeringsrechtbanken(2) behandeld. De minister van Justitie geeft hiermee gestalte aan een aspect van haar beleidsverklaring, waarin ze wees op de noodzaak van een echt strafuitvoeringsrecht ter bevordering van de rechtszekerheid en van het recht op verdediging van de gevangene(3).

Het ontwerp is een werkstuk geworden van vele tientallen bladzijden artikelen en toelichtingen. Veel van de uitgewerkte artikelen zijn bovendien erg technisch van aard. Om ze in hun volle draagwijdte en samenhang te begrijpen vragen ze, óf een grondige kennis van het terrein, óf een grondige studie, óf – en meest waarschijnlijk – beide samen. Ze zouden hiervoor ook dienen afgewogen tegen het - eveneens uitvoerige – eindrapport van de “Commissie Holsters” en aan de bedenkingen en kritieken die hierop inmiddels werden geformuleerd. Zo op de allerlaatste dagen voor het ingaan van de zomervakantie is dat allemaal wel erg veel gevraagd. Anders gezegd: de lezer hoeft zich geen al te grote zorgen te maken, deze bijdrage waagt zich niet aan een analyse van de teksten.

Anderzijds kan men bezwaarlijk stellen dat herstelrecht niets met strafuitvoering te maken heeft. Evenmin is er reden om de relevantie van de herstelrechtelijke benadering te beperken

tot de interne rechtspositie van de gedetineerde, geregeld in de onlangs gestemde “Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van de gedetineerden”.

Wie aan dit laatste mocht twijfelen kan best

even de toespraak herlezen waarmee de voormalige minister van Justitie Verwilghen vijf jaar terug de commissie installeerde, die zich over deze materie van de externe rechtspositie moest buigen:

“Ik meen dus dat we vandaag – politiek en maatschappelijk gezien – een historische kans krijgen om de strafuitvoering (maar ook de straftoemeting) die meer dan een anderhalve eeuw verwaarloosd zijn geweest, tot een logisch en performant systeem uit te bouwen, met daarin één duidelijke rode draad: het herstel van de relatie tussen dader, slachtoffer en maatschappij. (...)

Wij werken vandaag met een Wetboek van Strafrecht; eigenlijk wil ik een Wetboek van Herstelrecht. Wij hanteren vandaag het Wetboek van Strafvordering; eigenlijk heb ik nood aan een wetboek van Herstelvordering, met daarin een luik hersteltoemeting en een luik hersteluitvoering.”(4)

Geconfronteerd met het gecompliceerde werkstuk, dat het wetsvoorbereidend werk intussen heeft opgeleverd, dreigt de brede achtergrond uit het oog te worden verloren. Het gevaar bestaat dat de lezer hierdoor al gauw niet meer weet waarover eigenlijk wordt gesproken en dat de neiging ontstaat het geheel opzij te leggen als “voer voor juristen”. Nochtans is het enkel binnen het grotere verhaal dat de huidige ontwerpen naar waarde kunnen worden geschat en dat de relevantie van de behandelde thema's in het vizier komt.

Inderdaad, hoe is dit nadenken over de rechtspositie van de gedetineerden eigenlijk op gang gekomen? Wat wordt precies bedoeld met “externe rechtspositie”? Hoe moet de verbinding externe rechtspositie-herstelrecht worden begrepen? En verder, in welke mate is van deze bedoelingen in de voorlopige uitkomst van de werkzaamheden nog iets terug te vinden?

Wat volgt heeft als enige ambitie enkele elementen uit het achterliggende even in het licht te stellen, en dit op de beperkte, onvol-

komen wijze die onze eigen kennis en voorgeschiedenis toelaat. Het wordt dus een duik in de voorgeschiedenis, maar dan onder tijdsdruk, zonder aangepast duikerspak of zuurstofmasker. Dit kan niet méér opleveren dan een eerste idee van de diepte die achter sommige begrippen schuilgaat, waarbij een dieper inzicht zich, vanwege de opkomende ademnod, eerder als een perspectief dan als een verworvenheid aandient. Maar misschien dat sommigen, die op herstelrecht en bemiddeling betrokken zijn, hierdoor worden geprikkeld tot nieuwsgierigheid voor de belangrijke beleidsontwikkeling die zich momenteel inzake de detentieproblematiek voordoet.

a. Het opsluitingsbeleid in crisis

a.1. Gebrek aan wettelijk kader

Dat de bepaling van de straf tot de bevoegdheid behoort van de rechterlijke macht lijkt een evidentie. Moeilijker ligt het probleem bij de strafuitvoering. Men zou kunnen zeggen dat deze, bijna per definitie, tot de bevoegdheid behoort van de uitvoerende macht. Zo heeft men het inderdaad ook vele jaren opgevat. Eens het vonnis geveld leek de rechter zijn werk te hebben volbracht. Voor de uitvoering ervan diende de minister van Justitie de verantwoordelijkheid te nemen.

Gegeven het feit dat de vrijheidsberoving nog steeds het prototype van straf is, heeft het verhaal over de verantwoordelijkheid voor de strafuitvoering bij uitstek gevolgen voor de situatie in en rond de gevangenen. Zo was het tot voor kort inderdaad de verantwoordelijkheid van de minister in te staan voor een zeer brede waaier van beslissingen, gaande van de bezoeken en kledij, over het toestaan van een bezoek of een uitgangspersmissie tot en met de datum en de voorwaarden van de invrijheidstelling.

De praktijk kwam hierop neer dat de gevangendirecties ten aanzien van de individuele gedetineerden over een zeer grote macht beschikten, hierbij gestuurd door een soms onoverzichtelijke kluwen aan ministeriële richtlijnen. Dit gebrek aan transparantie creëerde ge-

voelens van onbehagen bij zowel de gedetineerden als de directies(5). Maar op een moeilijk te duiden wijze leek de algehele afhankelijkheid van de gedetineerde, het overgeleverd zijn aan derden, deel uit te maken van de straf. Het bestaan van de gevangene werd bepaald door toegekende gunsten, eerder dan door rechten.

Europese regelgeving legde de vinger op de wonde. In '87 werd door het Comité van Ministers van de Raad van Europa een "Herziene Europese versie van de standaard minimumregels voor de behandeling van gevangenen" in een aanbeveling(6) neergelegd, met in de lijst van de grondbeginselen, gelinkt aan het thema van de fundamentele mensenrechten, het principe van rechtswaARBorgen van de gedetineerden door een onafhankelijke, bij voorkeur rechterlijke instantie.

a.2. De link met de problematiek van de overbevolking

Het hierboven genoemde principe werd door de Raad van Europa voorgedragen als één van de concretisering van de evident klinkende basisstelling: *"Vrijheidsbeneming dient te geschieden onder zodanige fysieke en psychische omstandigheden, dat de menselijke waardigheid wordt geëerbiedigd."*

Toch was het precies dit laatste beginsel dat België het méést tastbaar in verlegenheid bracht.

De oorzaak hiervan dient bij uitstek gezocht in de problematiek van overbevolking, een probleem dat de jaren voordien steeds grotere proporties had aangenomen. Hierdoor liep de effectieve overbevolking, zo rapporteerde het beleid zélf in 1996, in sommige gevangenen op tot méér dan 50 %!(7)

In een rapport van de Koning Boudewijnstichting(8) van 1991 lezen we:

"De overbevolking, vooral in gesloten instellingen en arresthuizen, leidt tot spanningen en inhumane toestanden. Drie of vier personen in een kleine cel is geen uitzonderlijke toestand. Eén of twee moeten op een matras

op de grond slapen, omdat er onvoldoende ruimte is om een bed te zetten. Ook de lichaamsverzorging, de hygiënische behoeften en de privacy worden in die omstandigheden tot een onaanvaardbaar laag peil teruggeschroefd.”

Waarop, met een citaat van een gevangenisdirecteur, wordt geopperd: “*De eerste echte maatregel tot humanisering is de strijd tegen de overbevolking*”.

De klassieke technieken om deze overbevolking binnen de perken te houden, bleken al lang niet meer te voldoen: het niet uitvoeren van korte of plaatsvervangende gevangenisstraf gaf de bevolking een gevoel van straffeloosheid.

Een veelgebruikt alternatief is de toepassing van voorlopige invrijheidstelling en collectieve genade. Dit soort maatregelen komt erop neer dat de gedetineerde plots vrijgaat, door een omstandigheid die grotendeels losstaat van zijn veroordeling, de aard van zijn dossier, de kwaliteit van zijn reclasseringsplan. Het gaat hier absoluut niet om uitzonderlijke situaties: tot op vandaag gaan de meeste gedetineerden op deze wijze vrij. Dit gegeven leidde, zowel binnen de gevangenis als bij de magistratuur en de bevolking, tot een indruk van onvoorspelbaarheid en willekeur.

Vanuit het beleid kwam men meer en meer tot de vaststelling dat deze problematiek van overbevolking dringend structureel in plaats van pragmatisch moest worden aangepakt. De mogelijkheid van een ongebreideld bijbouwen van cellen werd krachtig afgezworen als té duur en maatschappelijk disfunctioneel. Veeleer dienden de beslissingen inzake detentie het voorwerp uit te maken van een transparant, juridisch op punt gesteld, geïntegreerd beleid.

Met dit alles werd de problematiek van de rechtspositie van de gedetineerde onlosmakelijk verankerd aan deze van de overbevolking van de gevangenis, en omgekeerd.

a.3. De impuls van de “affaires”

In maart 1998 kwam een nieuwe wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling tot stand. Het was een eerste, maar niettemin belangrijke stap in de richting van het beoogde doel. Bescheiden, omdat met de VI slechts een erg beperkt deel van de gevangenispopulatie in het vizier komt: alleen zij waarvan de vrijheidsstraf drie jaar of langer is. Belangrijk, omdat met de figuur van de VI-commissies, met hun multi-disciplinaire samenstelling, maar onder de leiding van een rechter, een gezond evenwicht werd gezocht tussen de duidelijkheid van een onafhankelijk rechtscollege en de flexibiliteit en de noodzakelijke deskundigheid bij het overwegen van observaties, evoluties, rapporten, onderzoeksbevindingen en reclasseringsperspectieven.

De initiatiefnemers van deze wet zagen hem duidelijk als een overgangsmatregel, een “test-case” in het perspectief van een heuse “strafuitvoeringsrechtbank” met aanzienlijk ruimere bevoegdheden over het gehele domein van de strafuitvoering.

De aanloop tot de VI-wet situeert zich in een klimaat van groeiende kritiek op het justitieel beleid. Het veiligheidsprobleem kwam geheel bovenaan de politieke agenda te staan. Ondermeer de slachtoffers lieten duidelijk weten dat zij zich binnen de gerechtelijke procedure onvoldoende gerespecteerd voelden. Ondermeer het recht op informatie en het recht gehoord te worden stond hierbij op de voorgrond. Slachtoffers werden mondiger en concrete gevallen van secundaire victimisering en van negatieve ervaringen bij invrijheidstelling van de dader werden in de pers uitgesmeerd. Een legitimeitiscrisis van het gerechtelijk apparaat zat er volop aan te komen. En de Dutroux-affaire was – even nog – niet eens ten volle losgebarsten...

De VI-wet deed, mede gezien deze context, dan ook naar de slachtoffers toe een belangrijke stap. Een beperkte groep onder hen wordt, via de assistent slachtofferonthaal, actief aangesproken, geïnformeerd en via de

slachtofferfiche naar hun specifieke verzuchtingen gepeild. Het gaat om slachtoffers van specifieke feiten waarvan het traumatiserend karakter buiten kijf lijkt te staan. Anderen kunnen zelf initiatief nemen en vragen door de VI-Commissie te worden gehoord.

En dan kwam de Dutroux-affaire volop op gang, met heel de schok die hierdoor binnen en rond justitie werd veroorzaakt. De kritiek op de traditionele toepassing van de voorwaardelijke invrijheidstelling was nu niet meer te stuiten. De parlementaire onderzoekscommissie “Dutroux-Nihoul en consorten” schaarde zich, *“in afwachting van een evaluatie van de voorwaardelijke invrijheidstelling”* volop achter de idee van de strafuitvoeringsrechtbank, *“om te beslissen over alle aspecten en modaliteiten van de strafuitvoering, met inbegrip van de voorwaardelijke invrijheidstelling”*.⁽⁹⁾

Politiek gesproken leek hiermee de kogel nu wel definitief door de kerk. Het verhaal, eens vertrokken bij een pleidooi voor de rechten van de gedetineerde en de humanisering van de straf, was echter aangevuld met - soms zelfs goddeels verschoven naar - het debat over de verantwoordbaarheid van de (vroegtijdige) invrijheidstelling. Verder hadden de slachtoffers in het verhaal hun intrede gedaan. Het streven naar humanisering van de straf bleek maatschappelijk ondenkbaar als hierin bij elke stap eveneens geen uitdrukkelijk signaal werd gegeven voor het respect voor het slachtoffer.

b. Een probleem met een enorme draagwijdte

b.1. Méér dan alleen over mannen in cellen

Met de reeds geciteerde oriëntatienota “Strafbeleid en Gevangenisbeleid” formuleerde het beleid in 1996 een uiterst ambitieuze uitdaging, waarvan men zich toen goed bewust was dat het beoogde veranderingsproces zich onvermijdelijk ver buiten de lopende legislatuur zou uitstrekken.

De humanisering van de straf vereiste ingrepen binnen de gevangenissen zelf, maar misschien nog méér erbuiten.

De hele idee immers was het terugdringen van het aantal gevangenen door het humaniseren, niet enkel van de vrijheidsberovende straf als dusdanig, maar veeleer van het hele mechanisme waarbinnen vrijheidsberoving ter sprake kwam. Het ging hierbij dus om de gevangenisstraf, maar dan uitdrukkelijk gekaderd binnen een breed strafrechtelijk beleid.

Dit verklaart waarom een groot deel van deze nota over gevangenisbeleid handelt over alternatieve maatregelen en straffen met een krachtig pleidooi dit gamma uit te breiden tot een consistent en veelzijdig sanctiestelsel. Hierbij leek, naast vorming en sensibilisering van o.m. de magistratuur, wetgevend werk onontbeerlijk, dit alles om te zorgen voor garanties inzake effectieve toepassing en om net-widening tegen te gaan.⁽¹⁰⁾

Daarnaast en hiermee verbonden was er het thema van de rechtspositie van de gedetineerden.

Waar de alternatieve maatregelen zouden bogen de instroom naar de gevangenis in te dijken, focuste de bekommernis om de rechtspositie van de gedetineerde zich op het leven in de gevangenis én op de uitstroom. In- en uitstroom staan zeker niet los van elkaar, al was het maar omdat een terugkoppeling vanuit de gevangenis naar de alternatieven toe een absoluut noodzakelijke piste leek. Dat leek in het bijzonder het geval voor specifieke groepen gedetineerden die in de gevangenis niet op hun plaats leken te zitten, vooral omdat er in de samenleving duidelijke, meer effectieve mogelijkheden voorhanden leken.⁽¹¹⁾ Het was dan ook het opzet de band tussen stafuitvoering en straftoemeting in beide richtingen te herstellen.

Samenvattend zou men kunnen stellen dat de oplossing gezocht werd in een creatief samspel tussen de mogelijkheid van opsluiting en de alternatieven binnen de vrije samenleving. Creativiteit mocht echter geen poort zijn naar inconsistentie in bestraffing,

rechtsongelijkheid of willekeur. De verduidelijking van de rechtspositie van de gedetineerde werd hierbij dan ook voorgedragen als één van de grote scharnieren waarop dit samspel diende te draaien.

b.2. Over interne en externe rechtspositie

Wat hierboven werd opgesomd vereiste een overvloed aan wetgevend werk.

Om hiertoe een aanzet te geven kreeg prof. Dupont in okt. 1996 de opdracht werk te maken van een voorontwerp van basiswet voor het gevangeniswezen en de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende sancties.

In zijn opdracht werd onderscheid gemaakt tussen interne en externe rechtspositie:

- Interne rechtspositie, t.t.z.: *de rechtspositie van de gedetineerde met betrekking tot handelingen en beslissingen van de overheid die zijn leven als inwoner van de strafinrichting betreffen.*

Hierbij dient gedacht aan het recht op toegang tot arbeid, eigen kledij, allerlei dienstverlening, contact met naastbestaanden maar ook de mogelijkheid tot het indienen van klachten wanneer men zich in dit soort rechten voelt tekortgedaan.

- Externe rechtspositie, t.t.z.: *de duur, de onderbrekingen en de beëindiging van de detentie.*

Hierbij dient gedacht aan uitgangspermis­sie of penitentiair verlof, halve vrijheid en – bovenal – de modaliteiten van de voorwaardelijke invrijheidstelling.

Prof. Dupont legde eind september 1997 een “Proeve van een voorontwerp tot beginselenwet” neer.(12)

Uit zijn teksten en uit de discussies hierover bleek opnieuw het zeer omvattende karakter van de hele oefening. Het welslagen hiervan

was, naast een grote inspanning in strafrechtelijke regelgeving, ondenkbaar zonder een actieve inbreng van de gemeenschappen en vereiste bovenal een enorme cultuurverandering bij zowat alle beroepsgroepen betrokken bij het strafrechtelijke gebeuren. Doorgedreven initiatieven rond vorming en sensibilisering leken dan ook onontbeerlijk, naast een vergaande bezinning over de identiteit en de specifieke doelen van de straf.

Maar één ding was duidelijk: men kon niet overal tegelijk aan beginnen.

Inzake wetgevend werk werd het onderscheid interne - externe rechtspositie aangehouden.

Als eerste bouwsteen in de hele constructie werd besloten werk te maken van de interne rechtspositie. Deze keuze was zeker ook geïnspireerd door de confrontatie met de penibele levensomstandigheden in een aantal gevangnissen.

De zgn. “Commissie Dupont” ging in ’97 aan de slag en legde in juli 2000 met haar eindtekst een bijgesteld voorontwerp neer inzake interne rechtspositie.

Het zou de onmiddellijk aanleiding vormen tot de parlementaire bespreking en uiteindelijk tot de “Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden” van 12 januari 2005.

Voor de externe rechtspositie was het lang wachten op de installatie van de zgn. “Commissie Holsters” in 2000, waarvan de begintoespraak in onze inleiding werd geciteerd.

Opnieuw ter illustratie van de complexiteit vermelden we even dat deze commissie diende opgesplitst in drie sub-commissies:

- Één inzake de oprichting van strafuitvoeringsrechtbank
- Één inzake de externe rechtspositie van gedetineerden als dusdanig
- Een laatste inzake het hele aspect van de straftoemeting.

In mei 2003, geheel aan 't eind van de legislatuur, overhandigde de Commissie Holsters haar eindrapport aan de minister. Van dit – opnieuw lijvige – rapport ligt het eerste deel (sub-commissies strafuitvoeringsrechtbanken én externe rechtspositie) aan de basis van de wetsontwerpen die momenteel in discussie zijn.

Het tweede deel (subcommissie straftoeming) komt voorlopig minder in beeld. Toch is het precies in dít deel dat substantieel iets over herstelrecht en bemiddeling werd neergeschreven. Hierbij wordt een lans gebroken voor toevoeging aan de Voorafgaandelijke Titel van het Wetboek van Strafvordering van een art. 3ter met de mogelijkheid van bemiddeling in alle fasen van het strafrechtelijk optreden.(13) Déze aanbeveling is alvast inmiddels in de wet opgenomen(14) en geeft aan de herstelbemiddeling uiteindelijk een wettelijke basis.

Hiermee moet echter meteen gezegd dat in de rapporten van de andere subcommissies het thema van het herstelrecht veel minder uitgesproken, en bemiddeling zelfs helemaal niet ter sprake komt. En dit is, voor zover we konden nagaan, gelijkaardig het geval in de momenteel voorliggende wetsontwerpen.

Dit nodigt op zijn minst uit tot een reflectie over de plaats die de thema's herstel en bemiddeling in heel dat debat over de rechtspositie van de gedetineerden hebben gehad.

c. Over bemiddeling en herstelrecht in het debat over detentie

c.1. Bemiddeling...een oude bekende

Voor wie momenteel bezig is met de praktijk van bemiddeling klinkt het voorgaande misschien als een exotisch verhaal uit een andere tijd. Toch is het precies midden in de hierboven geschetste ontwikkelingen en debatten dat in Vlaanderen het spreken over herstelrecht en bemiddeling verankering vond.

Voor alle duidelijkheid: de methode van dader-slachtofferbemiddeling was voordien, ook in België, zeker niet geheel onbekend. In een aanbeveling betreffende de positie van het slachtoffer in het strafrecht en in het strafproces nodigde de Raad van Europa de lidstaten reeds in 1985 uit tot het onderzoeken van de voordelen van conflictbemiddeling en verzoening.(15) Een paar jaar later werden experimenten in die zin door dezelfde Raad van Europa nog uitdrukkelijk aangemoedigd.(16)

De toepassing in België bleef aanvankelijk echter beperkt tot enkele experimenten binnen de jeugdbescherming in Vlaanderen en Wallonië.(17) Hierin primeerde aanvankelijk vooral de pedagogische meerwaarde van deze aanpak.

De eerste initiatieven van bemiddeling kaderen in een beweging van dejuridisering van o.m. delicten binnen de context van een gezin of een buurt. Wallonië leek hierin het voortouw te nemen.(18)

In 1991 pleit minister M. Wathelet voor inschakeling van een vorm van bemiddeling als instrument tot een versnellen van de strafrechtspleging.(19) Hieruit zou in '93 de praktijk van strafbemiddeling worden geboren, die reeds in '94 een wettelijke basis kreeg via toevoeging van het art. 216 ter aan het Wetboek van strafvordering.

c.2. "Herstel" en de strafuitvoering

Ook in de strafuitvoering kwam het denken over herstel en bemiddeling aan de orde.

In de reeds eerder aangehaalde Europese minimumregels voor de behandeling van gevangenen(20) formuleerde men als derde grondbeginsel dat *"personen die van hun vrijheid zijn beroofd op zodanige wijze moeten worden behandeld dat hun gezondheid en zelfrespect niet worden aangetast en dat, voor zover de lengte van de straf dit toelaat, hun verantwoordelijkheidsbesef wordt ontwikkeld en hun*

een houding en vaardigheden worden bijgebracht die hen, bij hun terugkeer in de maatschappij na ontslag uit de gevangenis, zoveel mogelijk kansen zullen bieden om gezagsgetrouw te leven en in hun eigen behoeften te voorzien”.

Het lijkt wel een tekst die actueel perfect zou kunnen voorkomen in de opdrachtverklaring van de herstelconsulenten.

Expliciet echter wordt hierin aan de gevangenisstraf een re-educatieve finaliteit toebedeeld, met name: het ontwikkelen van verantwoordelijkheidsbesef én van vaardigheden tot – ondermeer – het gezagsgetrouw leven.

In de Oriëntatienota van '96 wordt een identieke koppeling tussen herstel en reïntegratie gemaakt (p. 46 e.v.). De notie “herstel” wordt zeer uitgesproken gelinkt aan de persoon van het slachtoffer. Zeker spreekt deze nota over straf- en herstelbemiddeling. Maar in het hoofdstuk “Herstel als mogelijke opdracht in het kader van de strafuitvoering” wordt over bemiddeling niet gesproken. Het is een hoofdstuk over de rechten van het slachtoffer in balans tot de belangen van de dader in het licht van zijn reïntegratie.

Het herstelconcept verschijnt als soort tegenwicht voor de aandacht die, in het kader van de humaniserende maatregelen, aan de dader wordt toebedeeld.

“Herstel” komt in zekere zin tegenover de dader te staan als een morele standaard in naam van het slachtoffer.

Een citaat (p.47):

“Als gevangenisdirecties en psycho-sociaal personeel adviezen geven, moeten zij uitdrukkelijk vermelden hoe de dader nu denkt over het leed dat hij heeft berokkend, of hij echt bereid is de burgerlijke partij te vergoeden en of hij de voorwaarden wil naleven die mede in het belang van het slachtoffer zullen worden opgelegd. (...)

Hoe kan je de dader tijdens de strafuitvoering actief sensibiliseren voor de slachtoffer- en hersteldimensie? Kan gedacht worden aan het uitwerken van schuldaflossingsprogramma's?”

Het beleid stond, bij de opdrachtomschrijving voor prof. Dupont dan ook duidelijk een herstel-gerichte detentie voor ogen.⁽²¹⁾ Deze bekommernis moest echter in evenwicht worden gebracht met andere beginselen, waaronder als eerste het legaliteitsbeginsel.

Zijn vertrekpunt is de stelling dat de vrijheidsberovende straf, conform de Europese Gevangenisregels, slechts kan bestaan *in het geheel of gedeeltelijk verlies van de vrijheid van komen en gaan, de daarmee onlosmakelijk verbonden vrijheidsbeperkingen en het daarmee samenhangend leed.*

Hij benadrukt dat de tenuitvoerlegging van de gevangenisstraf hierdoor dus géén andere druk of dwang mag inhouden dan deze gekoppeld aan de fysieke bewegings-onvrijheid.

Meteen is ook het doel van de uitvoering gegeven, met name deze van het feitelijk onderwerpen van de gedetineerde aan deze onvrijheid. Punt.

Deze stelling laat niet toe het herstelbegrip in een re-educatieve of zuiver slachtoffergerichte betekenis bij het wezen van de vrijheidsstraf te betrekken.

Op zijn beurt brengt hij het herstelconcept hierop in direct verband met de re-integratie, als doelstellingen, niet *van* maar *bij* de strafuitvoering, naast andere doelen als dat van de re-integratie en de beperking van de detentieschade.

In de voorbereidende tekst wordt het inbrengen van de hersteldimensie gezien als een tegenwicht voor het vervreemdende karakter van de veroordeling, en dit zowel voor dader als slachtoffer. In die zin verschijnt herstel hier niet als tegengesteld, maar *complementair aan re-integratie*, eerder als een permanent op te nemen zorg, dan in termen van afdwingbare rechten en plichten .

Het is dan ook geheel logisch dat in de tekst van de artikelen in de uiteindelijk “Basiswet interne rechtspositie” de notie ‘herstel’ slechts hier en daar voorkomt.

Het is wellicht ook een zeer goede zaak omdat hierdoor, precies in naam van deze beginselen-

wet en gebaseerd op een klare (interne) rechtspositie van de gedetineerde, de herstelnotie kan worden behoed voor een vlotte recuperatie binnen een repressieve, moraliserende benadering. Op deze bekommernis gingen we elders uitvoeriger in.(22)

c.3. Herstel en herstelrecht: met het oog op de externe rechtspositie

Geïnspireerd door de mogelijkheden en de concrete ervaringen uit contacten met slachtoffers én uit de bemiddeling, hadden sommigen met het herstelrecht echter veel verregaandere ambities. Zij meenden op basis van hun bevindingen fundamentele principes en uitgangspunten van het bestaande systeem in vraag te kunnen en te moeten stellen, ook, en in het bijzonder, inzake de problematiek van de strafuitvoering.

Onderzoek, zowel in het buitenland als bij ons, wees eind van de tachtiger jaren uit dat de bevolking aanzienlijk minder vragende partij was naar opsluiting dan doorgaans door het beleid werd aangenomen. Dit bleek ook het geval te zijn voor slachtoffers, al waren die tegelijk uitdrukkelijk vragende partij naar méér aandacht en respect voor hun specifieke behoeften.(23)

Ervaring en onderzoek, in binnen- en buitenland, wees uit dat deze slachtofferbehoeften lang niet altijd in tegenspraak waren met die van de dader. Specifiek de bemiddelingspraktijk illustreerde de mogelijkheid, zelfs bij zware strafbare feiten, het belang van dader, slachtoffer en samenleving constructief te combineren. Deze vaststelling stelt, als men erbij durft stil te staan, de legitimiteit van de vrijheidsberovende straf, met de maatschappelijke uitschakeling van de delinquent als feitelijk hoogste doel(24), zwaar op de proef. Ze maakt van het herstelrecht bij uitstek een thematiek binnen extern rechtspositionele benadering van de detentieproblematiek.

Niet toevallig komen vanuit de ervaring van de herstelconsulenten suggesties om vragen over de legitimiteit van de straf ook tijdens de strafuitvoering mee te nemen, met hierbij de

achterliggende vraag óf, in hoeverre en hoe lang het doel de middelen heiligt.(25)

Toen in '93 vanuit de KU-Leuven met het project herstelbemiddeling van start werd gegaan, was dit zeker met deze structurele ambitie in het achterhoofd. De beginnende bemiddelingspraktijk was voorwerp van een actie-onderzoek en kaderde binnen het project 'Gevangenis en Samenleving' van de Koning Boudewijnstichting.

In de inleiding op het allereerste onderzoeksrapport situeert prof T. Peters de herstelbemiddeling resoluut in de kern van heel de problematiek van de vrijheidsberovende straf en het risico onder het mom van "alternatieven" de rechtspositie van de gestrafte nog méér in gevaar te brengen.

"In de context van deze ontwikkelingen komt het project 'herstelbemiddeling' als een stoorzender. Geïnspireerd door inzichten resulterend uit victimologisch en penologisch onderzoek worden de vragen naar de maatschappelijke functies van de straf terug geactualiseerd. Hoe en in welke mate levert de straf na het delict een bijdrage tot maatschappelijke pacificatie? Welk is de bijdrage van de strafrechtspleging aan de probleemoplossing van de medeburgers die rechtstreeks of onrechtstreeks in hun bezit of in hun fysieke en/of psychische integriteit als slachtoffers door het delict worden getroffen?"

De notie "Herstel" wordt bij hem met name gedefinieerd als *'een intrinsieke waarde die via de (straf-)rechtspleging dient te worden gerealiseerd'*.(26)

De achterliggende stelling was duidelijk: de maatschappelijke aanpak van criminaliteit diende niet marginaal, maar *op de eerste plaats* en *bij uitstek* georiënteerd op herstel.(27)

c.4. Dubbelzinnigheid rond het concept 'herstel'

Uit het voorgaande komen twee duidelijk te onderscheiden benaderingen naar voor inzake het begrip 'herstel'. Het eerst impliceert vooral een gerichtheid op tegemoetkoming en genoegdoening van het slachtoffer, met hierin de verant-

woordelijkheid van de dader. Het andere een veel bredere, structurele gerichtheid op straf-toemeting en –uitvoering, met hierin de verantwoordelijkheid van dader, slachtoffer én de bredere samenleving .

In het onderzoek “Herstelgerichte detentie” werd in ‘99 onder de noemer van het ‘herstelrecht’ een onderscheid ingebouwd tussen ‘slachtoffergericht strafrechtelijk beleid’ en ‘herstelgericht strafrechtelijk beleid’ waarbij meteen de vraag rijst naar toevoeging van een derde luik van ‘dadergerichte detentie’.(28)

In de eindrapporten van de Commissie Holsters worden noties ‘herstel’ en ‘herstelrecht’ in de toelichtingen veelvuldig vermeld. Het lijkt echter wel alsof de verschillende subcommissies bij de invulling van deze concepten, verschillende keuzes hebben gemaakt.

De subcommissie ‘Straftoemeting’ koos resoluut voor een maximalistische integratie van de herstelrechtelijke benadering en betreurt hierbij niet de tijd te hebben gehad het volledige Stafwetboek en het Wetboek van Strafvordering in die zin te herschrijven.(29)

In het eindrapport van de beide andere subcommissie wordt de herstelrechtelijke logica, in het verlengde van de notie ‘herstel’ in de interne rechtspositie, vertaald in de noodzaak het slachtoffer te informeren en de dader in staat te stellen de door hem veroorzaakte schade te herstellen.(30)

Inmiddels werd men ook in de bemiddelingspraktijk met deze thematiek geconfronteerd.

Bij de bemiddeling voor vonnis was de met partijen overlegde terugkoppeling van het bemiddelingsresultaat naar de gerechtelijke besluitvormers van bij de start ingebakken in het project.

In de conceptuele uitwerking van de herstelbemiddeling in de fase van de strafuitvoering, in feiten met vaak zeer zwaar emotioneel impact op de betrokkenen, kwam de problematiek van de positionering t.a.v. enerzijds het gevangenisregime als dusdanig, anderzijds de

besluitvorming van de VI-commissies opnieuw zeer uitvoerig aan bod.(31) Na grondige overweging en lange discussies werd gekozen voor een positie van de bemiddeling waarbij aan de dialoog tussen dader en slachtoffer nadrukkelijk een structurele betekenis werd toegekend. Hierbij werd vanwege de strafrechtelijke actoren primordiaal een uitnodigende, capaciterende, voorwaardenscheppende en honorerende opstelling voorondersteld. Bemiddeling was hierbij een evident onderdeel van een positief responsabiliserend, communicatief en participatief strafuitvoeringsbeleid.

Anders gezegd: het aanbod van bemiddeling kadert binnen Suggnomè in de geest van T. Peters in een veeleer maximalistische visie op het belang van het herstelrecht en werd daarom eerder in de sfeer van de externe dan van de interne rechtspositie van de gedetineerde geplaatst.

d. Te vroeg om te oogsten ?

Voor de voorstanders van de maximalistische benadering op herstelrecht klinken de in de inleiding geciteerde woorden van minister Verwilghen bij de installatie van de Commissie Holsters op het eerste gezicht zoet in de oren. Ze wettigden een hoge verwachting inzake de uiteindelijk output van het wetgevend werk inzake de externe rechtspositie.

Na al het voorgaande moet echter de vraag gesteld welke definitie van herstelrecht de minister precies in het achterhoofd had. En misschien is de onduidelijkheid van het antwoord hierop al een verklaring voor de gedifferentieerde wijze waarop de Commissie Holsters met dit begrip aan de slag is gegaan.

Prof. Dupont had reeds in het verleden zijn twijfels uitgedrukt bij de conceptuele ‘rijpheid’ van het herstelrecht, om opgewassen te zijn tegen de uitdaging een allesomvattend alternatief aan te dragen voor het traditionele retributieve strafrecht. Hij verwees hierbij o.m. naar de notie ‘herstel’, die quasi onvermijdelijk leek te refereren naar het beperkte

domein van de inter-persoonlijke levenssfeer van tastbare daders en slachtoffers. Hij zag bovendien nog enorm veel conceptueel werk voor de boeg om uit te klaren óf en in welke mate dit herstelrecht inderdaad een écht alternatief kon bieden voor het aspect vergelding in de klassieke benadering.(32)

Behoorlijk scherp stipte hij deze conceptuele onrijpheid opnieuw aan in zijn reactie op de eindrapporten van de commissie Holsters. Zijn bespreking betrof vooral de subcommissie Straftoemeting, bij dewelke hij een zekere oppervlakkigheid en ‘ontstuijming’ zag in het gebruik van de termen herstel en herstelrecht en de koppeling hiervan aan de notie ‘communicatieve en participatieve justitie’. Hij hoopte dan ook dat de voortijdige poging van deze commissie met de herstelrechtelijke principes in te breken in het strafrecht geen hypothese zou leggen op toekomstige ontwikkelingen.

e. Naar een voorlopig besluit: werk aan de winkel!

Met de hierboven beschreven onduidelijkheden en met de bezorgdheid van prof. Dupont in het achterhoofd kijken we nog snel even naar wat er momenteel op beleidsniveau plaatsvindt.

De recente verwettelijking van de herstelbemiddeling lijkt een rampscenario alvast tegen te spreken. De wijze waarop bemiddeling hierin gestalte krijgt is geheel in overeenstemming met internationale regelgeving en geeft ruime kansen aan een herstelrechtelijke praktijkontwikkeling met een duidelijk, structurele impact op het strafrechtelijk gebeuren. We gingen hierop elders reeds in.(34)

In de recente wetsontwerpen inzake strafuitvoeringsrechtbanken en externe rechtspositie lijkt de herstelrechtelijke insteek, hoewel nadrukkelijk vermeld, zeer bescheiden en veeleer defensief en minimalistisch ingevuld. ‘Herstel’ blijft hierbij georiënteerd op enkel het slachtoffer in zijn recht op informatie en

genoegdoening. Hierdoor ontstaat er een spanning en een moeilijke verzoenbaarheid met de daarnet genoemde wet inzake het brede bemiddelingsaanbod, die veeleer van een open en brede herstelbenadering uitgaat.

Ook in de tekst inzake strafuitvoeringsrechtbanken vinden we op het eerste gezicht weinig dat wijst op een doorbraak naar een communicatief gespreksforum. De keuze voor de mogelijkheid van de verkorte procedure met alleen de rechter en de uitvergroting van de rol van het Openbaar Ministerie als aanspreekpunt versterken deze indruk.

Het recht van slachtoffers op informatie en betrokkenheid wordt in het ontwerp externe rechtspositie enerzijds verruimd tot alle slachtoffers, ongeacht het misdrijf. Anderzijds wordt het beperkt tot enkel zij die zich burgerlijke partij stellen. Dit is jammer omdat hiermee ongetwijfeld de connotatie wordt versterkt van ‘herstel’ met enkel maar een financiële genoegdoening en deze formalisering een hele reeks personen uitsluit die aan ‘herstel’ in de bredere betekenis van het woord, gestalte kunnen geven. Betekenisvol is ook dat deze keuze verantwoord wordt onder de noemer ‘responsabilisering van het slachtoffer’, vanuit de wil slachtoffers aan te sporen een actieve rol te spelen in de strafprocedure, en ‘om moeilijke debatten te vermijden met betrekking tot de hoedanigheid van het slachtoffer en diens legitiem belang enz’.

Zo ademt dit ontwerp op diverse punten niet alleen een zeer voorzichtige, maar ook een pragmatische benadering uit, waarbij verschillende keuzes worden verantwoord op basis van praktische haalbaarheid. Dit gebeurt tot en met het tere punt van de voorlopige invrijheidstelling, die om pragmatische redenen behouden blijft.

Het siert de stellers dat dit in de tekst op een zeer open en eerlijke wijze gebeurt, waardoor duidelijk wordt dat de pretenties van

dit ontwerp niet verder gaan dan het zetten van een volgende stap in een groot en uiterst gecompliceerd verhaal.

Wellicht zijn veel van die pragmatische overwegingen naar feitelijke uitvoerbaarheid toe ten zeerste op hun plaats, en we voelen ons zeer slecht geplaatst hierover te oordelen.

Het blijft bovendien een grote verdienste dat met dit wetsontwerp, na jaren wachten, nu ook inzake de externe rechtspositie van de gedetineerden het debat concreet en publiek kan worden gevoerd, met uitzicht op spoedig wetgevend resultaat.

We zijn dan ook geneigd deze ontwerpen de volgende maanden vanuit een positieve vooringenomenheid verder te volgen.

Wat het herstelrechtelijke luik betreft is er geen reden tot uitbundige vreugde, maar evenmin tot paniek. Tot op zekere hoogte krijgen we een spiegelbeeld te zien van wat zich momenteel ook op het terrein voordoet met de conceptuele meerduidigheid van de noties 'herstel' 'herstelrecht' en 'communicatieve justitie'. Maar de concrete concepten liggen in elk geval voor in de teksten en kunnen hierdoor voorwerp uitmaken van publiek debat.

De keerzijde van de medaille is dat prof. Dupont vermoedelijk gelijk had met zijn oproep om het herstelrechtelijke discours dringend beter te onderbouwen. Ten dele zal dit een opdracht zijn voor juridische spitstechnologen.

Zonder twijfel gaat het echter ook om het verbreden van het maatschappelijk draagvlak achter de vernieuwende visie. De kern ervan ligt immers in de stelling dat afhandeling van criminaliteit, met hierin rechtspraak en straf, in een moderne democratische rechtstaat geen zaak kan zijn van alleen maar justitiële spelers, maar actieve participatie behoeft van brede lagen van de bevolking, met inbegrip van de concrete slachtoffers en daders. Dit draagvlak kan er maar komen als de herstelrechtelijke praktijk de samenleving blijvend confronteert met uitdagende stimulerende er-

varingen en hierover, allicht méér dan vandaag het geval is, op publieke fora de discussie aangaat.

De eerste stappen zijn gezet. In het indrukwekkende verhaal rond de problematiek van strafuitvoering en straftoemeting is de notie herstel gehoord. Maar ze balanceert nog op soms zelfgespannen slappe koorden tussen soms tegenstrijdige invullingen en verwachtingen.

De thematiek van de rechtspositie bij vrijheidsberoving is in dit verband niet enkel een interessante casus, maar veeleer een achillespees. Het ijzer lijkt heet.

Er is inderdaad werk aan de winkel !

Leo Van Garsse

- (1) Parl. St. Senaat, nr. 3 –1128/1, 20 april 2005
- (2) Parl. St. Senaat, nr. 3 –1127/1, 20 april 2005
- (3) L. ONKELINX, Algemene beleidsnota van de minister van Justitie, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, doc. 51 0324/016, 12 november 2003, p.47.
- (4) Uit de toespraak van Minister M. VERWILGHEN bij de plechtige installatie van de Commissie "Strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting" 28 februari 2000.
- (5) Zelf werkend binnen de reclassering zijn we van dit onbehagen geregeld getuige geweest.
- (6) Raad van Europa, R(87)3, 12 februari 1987
- (7) S. De Clerck, Oriëntatienota Strafbeeld en Gevangenisbeleid, juni 1996, p.4
- (8) F. Lampaert (ed), Gevangenis en Samenleving, Rapport Koning Boudewijnstichting, Brussel 1991, p.22
- (9) Verslag van de onderzoekscommissie "Dutroux-Nihoul en consorten", *Parl. St.*, Kamer, 1996-97, nr. 713/6, 183
- (10) Oriëntatienota Strafbeeld en Gevangenisbeleid, p.38
- (11) Het mogelijk aanbod vanuit de gemeenschap werd uitvoerig besproken in het reeds vermelde eindrapport van het project "Gevangenis en Samenleving" van de Koning Boudewijnstichting Zie ook de oriëntatienota p. 56 e.v.
- (12) L. Dupont, Proeve van een voorontwerp van beginselenwet en tenuitvoerlegging van de vrijheidstraf; basisteksten, Instituut voor Strafrecht, K.U.Leuven, 30 september 1997

- (13) Commissie “Strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting”, eindverslag, Deel II, Straftoemeting, p.5
- (14) Wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling in de Voorafgaandelijke Titel van het Wetboek van strafvordering en in het Wetboek van strafvordering, B.S. 27 juli 2005
- (15) Raad van Europa, aanbeveling nr. R(85) 11
- (16) Raad van Europa, aanbeveling nr. R(87) 21, art.17
- (17) We verwijzen naar de bemiddelingsprojecten binnen de vzw’s Oikoten en aan de Waalse kant Gacep, Arpège en Le Radian
- (18) D. Martin, La médiation délinquant-victime, *Journal des Procès*, 29 december 1989, p.20-25
- (19) Wathelet, M., “Naar een vereenvoudiging en versnelling van de Strafrechtspleging, *Panopticon*, 1991, nr. 4, p.302-309
- (20) Raad van Europa, Aanbeveling nr. R(87)3
- (21) L. Dupont, Proeve van voorontwerp van Basiswet, Basisteksten, 1997, p.29 e.v.
- (22) L. Van Garsse, ‘Modieuze droom of maatschappelijke noodzaak; De gevangenis als herstelgerichte faciliteit’ in J. Vanacker, *Herstel en Detentie — Hommage aan Prof. Dr. Tony Peters, Uitg. Politeia, 2002, p.57-72*
- (23) F.Lampaert, o.c., p.16
- (24) T. Peters, “De functies van de doeltreffendheid van de gevangenisstraf bevraagd vanuit herstel”, *Meta-noia*, 1997, 1, p.9-10
- (25) J. Vanacker, “De voorstellen externe rechtspositie van gedetineerden becommentarieerd” in I. Aertsen, K. Beyens, S. De Valck, en F. Pieters (eds) *De commissie Holsters buiten spel*, uitg. Politeia, 2004, p.71-76
- (26) I. Aertsen, L. Van Garsse, T. Peters, *Herstelbemiddeling, Onderzoeksrapport periode 01/01/1993-31/10/1994*, onuitg., Leuven, K.U.Leuven, afd. Strafrecht, Strafvordering ‘en Criminologie, 1994, p.2-3
- (27) T. Peters, ‘Criminaliteit aanpakken is op de eerste plaats ‘herstellen’, *Tijdschrift voor Criminologie*, 1994, 36, p.70-74
- (28) I. Vandeurzen, H. Verhoeven, A. Verstraete, J. Willemsens, *Slachtoffer- en herstelgerichte detentie, Visie en Activiteitenverslag*, onuitg. Onderzoeksrapport, Leuven, K.U.Leuven, afd. Strafrecht, Strafvordering en Criminologie, November 1994,4 e.v.
- (29) Deelrapport subcommissie Straftoemeting, p.5
- (30) Deelrapport subcommissie strafuitvoeringsrechtbanken en externe rechtspositie van gedetineerden, p.4
- (31) D. Eyckmans e.a., De uitbouw van een herstelgericht aanbod aan gedetineerden vanuit de Vlaamse Gemeenschap, onuitg. Eindrapport, Vzw Sugnomè, oktober 2002
- (32) L. Dupont, ‘Herstelrecht, Afscheid van vergeldend strafrecht?’ in L. Dupont en F. Hutsebaut (eds) *‘Herstelrecht tussen toekomst en verleden’ Amicorum Tony Peters*, Universitaire Pers Leuven, 2001, p.209 e.v.
- (33) L. Dupont, ‘De voorstellen van de subcommissie in hun samenleving’, in I. Aertsen, K. Beyens, S. De

Valck en F. Pieters, *De commissie Holsters buiten spel?*, Uitg. Politeia, 2004, p. 99-150

(34) L. Van Garsse, *Wetgevend initiatief inzake een breed bemiddelingsaanbod in de strafrechtelijke context; Enkele indrukken op het terrein*, Panopticon, 2005, 3, p.72-77

Een metaforensische beschouwing over slachtoffers en externe rechtspositie

Op 20 april 2005 heeft de minister van Justitie twee wetsontwerpen ingediend in de Senaat: het ‘Ontwerp van wet houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken’ (nr. 3 - 1127/1), en het ‘Wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden’ (nr. 3- 1128/1).

Het eerste ontwerp bevat voornamelijk formele bepalingen over de structuur en de inrichting van de strafuitvoeringsrechtbanken. Volgens mededeling van de minister van Justitie zullen deze rechtbanken ten vroegste vanaf september 2006 actief worden.

Het tweede ontwerp regelt een enorme hoeveelheid van strafuitvoeringsmodaliteiten in de externe rechtspositie van gedetineerden. De minister heeft de moed gehad om de externe rechtspositie een wettelijke basis te geven. Op zich is dit al zonder meer een verdienstelijke bijdrage tot de waardigheid van de rechtsstaat.

Dit tweede ontwerp bevat zowel bepalingen van materieel recht -wat is de externe rechtspositie van de gedetineerden en van de slachtoffers- als bepalingen over het verloop van de verschillende procedures.

Omdat er zoveel geregeld wordt in dit tweede ontwerp, en omdat er zoveel randvoorwaarden vervuld moeten zijn om al die bepalingen ook nog in realiteiten om te zetten, is het te ver-

wachten dat dit ontwerp, eens het als wet aangenomen is, gaandeweg van kracht zal worden.(1)

Het ontstaan van een zo belangrijke wet, is een boeiend experiment. De wetgever is de fotograaf. Hij legt de maatschappelijke visie op een bepaald ogenblik vast. De foto is een groepsfoto met Dame. De Dame is duidelijk de minister van Justitie. Zij betaalt. De andere prominente groepsleden zijn de gedetineerden, de slachtoffers, en een heer met een hoge hoed die zich de maatschappij noemt. Verder is er nog wat voetvolk zoals magistraten; lieden van de pers; justitieassistenten; politieagenten; hulpverleners; advocaten; al dan niet gesyndiceerd gevangenispersoneel; ... enfin een zootje ongeregeld, te veel om op te noemen.

Allen roepen ze hun boodschap naar de Dame van de foto. Verwarring heerst alom. Tot de fotograaf het beu wordt en met een flits van zijn magnesiumlamp een einde maakt aan het tafereel.

De vraag is dubbel: 1) welk stukje van welke boodschap zal op de foto te zien zijn; 2) hoe zal de foto evolueren? hoe wordt hij ontwikkeld, eventueel ingekleurd, geretoucheerd...?

In deze bijdrage wil ik deze dubbele vraag stellen vanuit de beperkte invalshoek van de positie van het slachtoffer in het strafuitvoeringsrecht. Het is een schier onmogelijke zaak te spreken over de evolutie van iets dat nog niet bestaat. Wat ik hierover zeggen kan, is enkel het aanraken van wat elementen. Dus om te beginnen...

1. Welk stukje van welke boodschap zal op de foto te zien zijn?

De Dame heeft op 28 november 2003 een tipje van de sluier gelicht, in haar toespraak op de studiedag "De commissie Holsters buitenspel?"(2). Om makkelijk verder te

werken, splits ik het citaat in twee delen – A en B.

A.

'De commissie Holsters wil duidelijk vermijden dat men pas lang na het plegen van de feiten en na de uitspraak van de rechtbank contact opneemt met de slachtoffers, op een moment waarop ze misschien geen zin meer hebben om weer de hele zaak onder ogen te moeten zien. Daarom stelt het rapport dat de slachtoffers zich moeten kenbaar maken en moeten vragen om gehoord of geïnformeerd te worden. Dit veronderstelt dat het slachtoffer reeds vanaf het begin van de uitvoering van de gevangenisstraf kennis heeft van het mogelijks toekennen van bijzondere uitvoeringsmodaliteiten die eraan verbonden zijn.'

B.

'Ik deel deze analyse van de commissie Holsters, maar ik vraag me ook af op welke manier die informatie concreet aan de slachtoffers kan worden gegeven. Het lijkt me niet mogelijk om dit aan de justitieassistenten te vragen, want dan loopt men het risico dat men hun andere opdrachten in gevaar brengt. Bovendien staan de budgettaire mogelijkheden niet zo dadelijk een uitbreiding van het personeelskader van de justitieassistenten toe, in ieder geval onvoldoende om hen toe te laten om dergelijke functies uit te oefenen. Misschien kunnen we een tussenoplossing voorzien en voorstellen dat, wanneer de strafuitvoeringsrechtbank een zaak behandelt, de slachtoffers hiervan op de hoogte gebracht worden. Dit met vermelding van het soort informatie die ze mogen ontvangen en zelf mogen geven, en we kunnen hen misschien uitnodigen om zich kenbaar te maken indien ze willen geïnformeerd of gehoord worden?'

Ondertussen is er zowat anderhalf jaar over gegaan. Zonder twijfel worden de budgettaire beperkingen nu nog scherper aangevoeld dan

in november 2003. Maar tegelijk evolueert ook de rechtspositie van het slachtoffer in het strafrecht in het algemeen. Het is allesbehalve een vrijblijvende oefening om enkele elementen uit die evolutie eens naast de citaten A en B te zetten.

Zowel de Kamer als de Senaat hebben het 'Wetsontwerp tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van strafvordering en in het Wetboek van strafvordering' goedgekeurd. Deze wet is in het Staatsblad gepubliceerd op 27 juli 2005, en ze treedt uiterlijk zes maanden na publicatie in werking. Art. 6 van de aangenomen tekst vermeldt als nieuwe tekst van art. 553 § 1 van het Wetboek van strafvordering *'Onder voorbehoud van art. 216ter van dit Wetboek, kan elkeen die een direct belang heeft in elke fase van de strafprocedure en tijdens de strafuitvoering verzoeken om bemiddeling.'* Men is volop bezig uitvoeringsbesluiten te maken voor deze wet.

Ook hier geldt dus dat de foto gemaakt is, maar dat de ontwikkeling nog allerlei verrassingen kan opleveren. Maar alleszins is duidelijk -ook aan de hand van de antwoorden die de minister van Justitie op 24 mei 2005 (stukken Senaat 3.1184/3) gaf op vragen van leden van de Commissie Justitie- dat bemiddeling ook betrekking heeft op de strafuitvoering; dat het gaat om een aanbod, waar iedereen die een direct belang heeft, om kan verzoeken; dat de vraag om bemiddeling gesteld moet worden aan een bemiddelingsdienst; en dat het openbaar ministerie, de onderzoeksrechter, de onderzoeksgerechten en de rechter erop toe zien dat personen betrokken in een procedure geïnformeerd zijn over deze mogelijkheid. De minister specificeerde op 24 mei 2005 dat er 'ten aanzien van de rechtzoekenden wordt voorzien in een gratis aanbod aan bemiddeling waarvan zij al dan niet gebruik kunnen maken.' En verder, dat vertegenwoordiging niet mogelijk is: 'Het ontwerp heeft immers de actieve participatie en communicatie tussen partijen als uitgangspunt, net zoals de responsabilisering van partijen'.

De aandacht voor communicatie door justitie werd de laatste tien tot vijftien jaar steeds meer

aangescherpt. Dit geldt zowel voor de politio-
nele slachtofferbejegening, als bijvoorbeeld voor de omgang door magistraten met slachtoffers en hun verwanten, zoals thans voorzien in art. 3 bis van de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering. Hierin is bepaald dat slachtoffers en hun verwanten zorgvuldig en correct dienen bejegend te worden, in het bijzonder door terbeschikkingstelling van de nodige informatie en, in voorkomend geval, het bewerkstelligen van contacten met de gespecialiseerde diensten en met name de justitieassistenten.

Wat zien we nu in het wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie?

Eén: slachtoffers worden niet meer beperkt tot bepaalde delicten of de zwaarte van de uitgesproken straf. Dat is natuurlijk een hele vooruitgang: de ernst van het trauma en de nood aan slachtofferbescherming verschilt namelijk van persoon tot persoon, eerder van soort misdrijf tot soort misdrijf of naargelang de uitgesproken straf.

Maar twee: het ontwerp blaast warm en koud tegelijk, want het slachtoffer wordt ook beperkt tot de burgerlijke partij:

- wiens vordering tegen de veroordeelde in de strafzaak die tot zijn veroordeling heeft geleid, ontvankelijk en gegrond werd verklaard;
- en die in de door de wet bepaalde gevallen bij de toekenning van een strafuitvoeringsmodaliteit vraagt om te worden geïnformeerd en/of te worden gehoord volgens de regels bepaald door de Koning.

De beperking tot de burgerlijke partij is natuurlijk een miskennis van de maatschappelijke realiteit dat er ook slachtoffers zijn die zich geen burgerlijke partij gesteld hebben. Ook zij dienen wettelijk als slachtoffer in aanmerking genomen te kunnen worden. Het wetsontwerp houdt ten onrechte geen rekening met deze veel voorkomende situatie. Een voorbeeld: broertjes en zusjes van een kind dat

slachtoffer is van incest, of het kind-slachtoffer zelf, maar die naliet(en) een burgerlijke vorde- ring te stellen door hun minderjarigheid, terwijl de wettelijke bewindvoerder (dikwijls moeder t.o. stiefvader) ook geen initiatief nam door on- wetendheid, door in beslag genomen te zijn door het verwerkingsproces over het gebeurde, of we- gens loyauteit ten opzichte van de partner-dader.

Het basisprincipe van responsabilisering, waar- naar de minister in de Commissie Justitie van de Senaat op 24 mei 2005 al verwees, komt ook te- rug in de memorie van toelichting bij het ont- werp op de externe rechtspositie: 'de verplichte contactname met bepaalde categorieën van slachtoffers zoals actueel het geval is, wordt door het ontwerp weggelaten. Het initiatief wordt bij het slachtoffer zelf gelegd. Het respon- sabiliseringsprincipe wordt aldus doorgetrokken naar de slachtofferdimensie'.

Nu is een hele redenering rond, als we teruggaan naar de citaten A en B van de minister van Justi- tie. De groepsfoto met Dame van de externe rechtspositie staat tegen een globale achtergrond van een herstelgerichte justitie, waarin iedere belanghebbende om bemiddeling kan verzoeken op ieder ogenblik, terwijl enkel het slachtoffer dat zich burgerlijke partij gesteld heeft maar moet zien zonder contactname door de justitie- assistenten (citaat B) slachtofferbeschermende voorwaarden te doen opleggen in het kader van de strafuitvoering.

Zo wordt de foto losgekoppeld van de achter- grond. Als een realiteit die zichzelf opheft.

Hiermee is dan meteen ook een belangrijk prin- cipe van de fotografie ter herinnering gebracht aan de fotograaf: vermijd de loskoppeling tussen focus en achtergrond. Zet het slachtoffer op de foto in plaats van de burgerlijke partij.

2. Hoe wordt de foto ontwikkeld?

Hierbij lijkt het mij belangrijk voor ogen te hou- den dat de strafuitvoeringsrechtbank, op termijn en gefaseerd weliswaar, de belangrijkste beslis-

sende instantie zal worden voor alle modalitei- ten in de strafuitvoering. Zij zal worden geïn- stalleerd als afdeling van de rechtbanken van eerste aanleg van Antwerpen, Bergen, Brussel, Gent en Luik.

Tegen de achtergrond van de communicatieve en participatieve justitie, die geldt als basis van de wet over de bemiddeling, zal ook in de strafuitvoeringsrechtbank dezelfde aandacht moeten zijn voor bemiddeling als in alle andere rechtsmachten en bij alle andere magistraten. Het is ondenkbaar dat slachtoffers en hun ver- wanten door heel het justitiële systeem commu- nicatief behandeld moeten worden, maar dat ze van een andere afdeling van dezelfde rechtbank het deksel op de neus krijgen eenmaal de dader gedetineerd is.

Met een justitie die zich in het geheel herstelge- richt oriënteert, komen we veel verder dan wat de commissie Holsters naar voor bracht, zoals door de minister samengevat in citaat A. Het perspectief opent zich, dat slachtoffers zich reeds veel eerder kenbaar hebben gemaakt dan pas in het begin van de uitvoering van de deten- tie. Tenminste: op voorwaarde dat.

Op voorwaarde dat het strafrechtelijk beleid en de praktijk het responsabiliseren van de recht- zoekende anders willen invullen dan hem zo- maar aan zijn lot over te laten.

Een participatieve justitie wil onder andere zeg- gen dat alle werknemers in het justitiële gebeu- ren met de rechtzoekende meewerken aan het zoeken naar een antwoord op zijn vraag of pro- bleem.

(Eventueel een extra-justitieel antwoord). Een communicatieve justitie wil onder andere ook zeggen dat alle werknemers in het justitiële ge- beuren door hun houding en door de middelen die zij ter beschikking horen te krijgen, de kwa- liteit van de communicatie met de rechtzoken- de eerder bevorderen dan bemoeilijken. Zo wordt justitie in meer en meer reglementen en wetteksten geconcipieerd. En die teksten hebben veel belang juist omdat ze het perspectief ope- nen.

Dit impliceert een gigantische omstelling van zowel de communicatiecultuur als het communicatiebeleid in justitie.

Het citaat B van de Minister komt mij voor als een te eenzijdige aansporing tot realpolitiek. Ik kan er best mee leven dat er niet meer justitieassistenten slachtofferonthaal kunnen bijkomen. Als ik dan ook maar in heel justitie, en over de grenzen heen ook in de samenwerking met de Gemeenschappen, een communicatiebeleid zie ontstaan zoals onder meer zou kunnen blijken uit de ontwikkeling van de groepsfoto met Dame. En hopelijk ook van die andere foto over de bemiddeling in alle fasen van het strafproces. Tot en met de strafuitvoering.

Natuurlijk zijn hier wél middelen voor nodig. En het eerste middel is reeds dat niet in de wetteksten de navelstreng met de principes wordt doorgeknipt.

Verder moet iedereen bijdragen tot de ontwikkeling van een cultuur, een visie en een beleid, ook als de middelen schaars zijn. Een dergelijke basishouding draagt bij tot het genereren van middelen. Dit impliceert de verantwoordelijkheid van ieder voor het geheel en van het geheel voor ieder.

Rob Perriëns

Voorzitter Commissie Voorwaardelijke Invrijheidstelling

(1) Zie hierover: Rob Perriëns, 'De strafuitvoeringsrechtbank: een prenataal onderzoek' in Panopticon, nr.4, 2005, p.64

(2) I. Aertsen, K. Beyens, S. De Valck en F. Pieters (eds) 'De commissie Holsters?' De voorstellen van de commissie Strafwitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting' Politeia, Brussel, 2004, p.157

De positie van het slachtoffer in het kader van de strafuitvoeringsrechtbanken

Inleiding

De commissie Holsters, genoemd naar haar voorzitter, werd geïnstalleerd door het KB van 27 juni 2000 en had als taak een voorontwerp van wet met memorie van toelichting uit te werken aangaande:

- de strafuitvoeringsrechtbanken (bevoegdheden - procedure - samenstelling)
- straftoemeting en motiveringsplicht
- externe rechtspositie van de gedetineerde (vervroegde invrijheidstelling, onderbreking van de strafuitvoering en modaliteiten van strafuitvoering).

In mei 2003 heeft de commissie haar eindverslag neergelegd.

De instelling van de commissies voor voorwaardelijke invrijheidstelling is er gekomen als tussenoplossing: op termijn moeten deze commissies voor voorwaardelijke invrijheidstelling door de strafuitvoeringsrechtbanken(1) worden vervangen. Daarnaast is het de bedoeling om deze rechtbank een maximale bevoegdheid te geven op het vlak van de strafuitvoering.

Op voorstel van de minister van Justitie mevrouw Laurette Onkelinx, keurde de minister-raad op 10 december 2004 de voorontwerpen van wet goed, houdende enerzijds de oprichting van de strafuitvoeringsrechtbanken en anderzijds de externe rechtspositie van gedetineerden. (2)

De strafuitvoeringsrechtbanken zullen bevoegd worden enerzijds voor de uitvoering van vrijheidsbenemende straffen zoals de beperkte hechtenis (vroegere halve vrijheid en beperkte hechtenis), het elektronisch toezicht, de voorlopige invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied, de voorwaardelijke invrijheidstelling en de voorlopige invrijheid-

stelling om medische redenen. De uitvoerende macht blijft (i.c. minister van justitie) bevoegd voor de uitgangsvergunning, systematisch penitentiair verlof, onderbreking van de strafuitvoering en voorlopige invrijheidstelling ten gevolge van ernstige redenen van overbevolking in de gevangenissen. Algemeen gesteld wil dit zeggen dat de strafuitvoeringsrechtbank bevoegd zal worden voor die materies waar er sprake is van een substantiële wijziging in de aard van de aanvankelijk uitgesproken straf. Tevens zal in de toekomst de strafuitvoeringsrechtbank oordelen over de uitvoering van de werkstraf, de probatie en de internering.

Wat de straffen betreft van drie jaar of minder, worden de strafuitvoeringsmodaliteiten toegekend door de strafuitvoeringsrechter. Voor wat de straffen boven de drie jaar betreft, worden de strafuitvoeringsmodaliteiten door de strafuitvoeringsrechtbank toegekend. De samenstelling van de strafuitvoeringsrechtbank is multidisciplinair nl. een assessor gespecialiseerd in sociale reïntegratie en een assessor gespecialiseerd in strafrechtelijke en penitentiaire materies. De strafuitvoeringsrechtbank zal een nieuwe afdeling worden van de rechtbank van 1ste aanleg. Deze rechtbank wordt opgericht per rechtsgebied van het hof van Beroep wat in de praktijk neerkomt op zes strafuitvoeringsrechtbanken.

Het openbaar ministerie bij de strafuitvoeringsrechtbanken zal in de toekomst een belangrijke rol gaan spelen. Het zal ondermeer systematisch een advies moeten verlenen bij de verscheidene strafuitvoeringsmodaliteiten die kunnen worden toegekend door de strafuitvoeringsrechter- of rechtbank, wat formeel in de huidige stand van de wetgeving enkel het geval is bij de voorwaardelijke invrijheidstelling. Bovendien wordt het openbaar ministerie belast met de controle van de maatregelen die werden toegekend door de strafuitvoeringsrechter of -rechtbank en beschikt het over een reële initiatiefbevoegdheid voor de herzienings-, schorsings- en herroepingsprocedure.(3)

Doelstelling

In de penologie wordt zowel gesproken van een interne als van een externe rechtspositie. Wat betreft de externe rechtspositie ligt het accent op de relatie tussen de gedetineerde en de samenleving. Logischerwijze ligt het accent binnen de interne rechtspositie op de relatie tussen de gedetineerde en de bestuursoverheid.(4)

Binnen dit wetsontwerp streeft men dan ook een aantal doelstellingen na: vooreerst geeft men een wettelijke basis aan de externe rechtspositie van veroordeelden. Met externe rechtspositie wordt bedoeld de rechten en plichten van veroordeelden met betrekking tot de "extra-murale" aspecten van de detentie zoals er zijn de modaliteiten van strafonderbreking en de vervroegde invrijheidstellingen. Het invoeren van een wettelijke basis schept meer rechtszekerheid en duidelijkheid dan tot nu toe het geval was.

Tot op heden worden beide posities niet enkel gekenmerkt door een gebrek aan wettelijke regelgeving (voorwaardelijke invrijheidstelling vormt hierop een uitzondering), maar evenzeer door een gebrek aan samenhang en continuïteit. Als tweede doelstelling streeft men naar een coherente strafuitvoering op basis van een aantal pijlers die de rode draad vormen tussen zowel de interne als de externe rechtspositie.

Deze vijf pijlers zijn:

- legaliteitsbeginsel
- schadebeperkingsbeginsel
- responsabiliseringsbeginsel
- participatiebeginsel
- herstelgerichte invulling van de detentie

Als derde en laatste doelstelling wil men een betere rechtsbescherming voor gedetineerden garanderen. Dit heeft niet enkel gevolgen voor de gedetineerden maar ook voor de slachtoffers en de maatschappij. Door deze verbeterde rechtsbescherming creëert men een grotere transparantie in de doelstellingen, procedures en uitvoering van straffen.

Naast de rechtspositie van gedetineerden krijgt het slachtoffer ook een positie toebedeeld in de

verschillende strafuitvoeringsmodaliteiten.

Aan slachtoffers worden rechten toegekend met name het recht om geïnformeerd en/of gehoord te worden tijdens de verschillende fasen van de strafuitvoering. Hierop worden twee uitzonderingen gemaakt waar we later op terugkomen.

Slachtoffer als burgerlijke partij

Het wetsontwerp beoogt een serieuze uitbreiding naar slachtoffers toe aangaande de betrokkenheid in het kader van de strafuitvoeringsprocedure. Waar tot op heden enkel de voorwaardelijke invrijheidstelling bij wet was geregeld wordt de betrokkenheid van het slachtoffer uitgebreid tot alle (met uitzondering van de voorlopige invrijheidstelling om ernstige redenen van overbevolking en de uitgangspersmissies) vrijlatingsmodaliteiten.

Met het oog op een uitbreiding van de rechten van het slachtoffer zullen de huidige categorieën van slachtoffers opgenomen in het KB van 10 februari 1999 (nl. slachtoffers van bepaalde feiten en slachtoffers die zich manifesteren) worden opgeheven. Op die manier wil men het evenwicht tussen de verschillende slachtoffers herstellen. Voortaan zal elk slachtoffer, dat burgerlijke partij is, en het wenst, het recht hebben om geïnformeerd te worden over het verloop van de detentie en over de voorwaardelijke invrijheidstelling. Zij kunnen eveneens vragen om gehoord te worden over de in zijn belang op te leggen bijzondere voorwaarden.

Deze definiëring schept duidelijkheid. Temeer gezien de rechter zich heeft uitgesproken over de ontvankelijkheid en de gegrondheid van de burgerlijke partijstelling in het vonnis of arrest.

Daartegenover staat dat het geen evidentie is voor elk slachtoffer om zich burgerlijke partij te stellen. Angstgevoelens, financiële middelen, beperktere capaciteiten of principiële motieven kunnen factoren zijn die maken dat een slachtoffer zich geen burgerlijke partij stelt op het moment van een gerechtelijk onderzoek of een behandeling ten gronde. Het kan ook gebeuren dat bepaalde slachtoffers zich wel burgerlijke partij stellen, maar dat hun burgerlijke partijstelling

niet ontvankelijk werd verklaard. Dit betekent dan dat deze slachtoffers op het moment van de strafuitvoering niet geïnformeerd of gehoord kunnen worden. De regering opteert voor een actieve rol van slachtoffers gekoppeld aan responsabilisering. Responsabilisering van slachtoffers is een na te streven principe, maar is niet steeds verdedigbaar. Er zijn nu eenmaal situaties waarin slachtoffers niet voor hun rechten kunnen of durven opkomen. Deze slachtoffers hebben een intensere bijstand nodig in het uitoefenen van hun rechten. We denken hierbij aan minderjarigen die geen ondersteuning krijgen van hun burgerlijke verantwoordelijken, slachtoffers van intra-familiaal geweld, zwakker begaafden, In de huidige procedure voor voorwaardelijke invrijheidstelling worden deze personen in bepaalde gevallen actief aangeschreven. Vaak hebben deze slachtoffers zich geen burgerlijke partij gesteld, maar wensen toch betrokken te worden in de procedure omwille van het aanbod in de brief.

Het begrip “burgerlijke partij” krijgt in het wetsontwerp dus een andere invulling. De burgerlijke partijstelling is niet enkel verbonden met de erkenning van het slachtofferschap en daaraan gekoppeld de vraag tot schadevergoeding. Het statuut wordt uitgebreid naar het krijgen van rechten binnen het kader van de strafuitvoering. Het zal een ware uitdaging worden om de samenleving hierover te informeren. De burger kent de burgerlijke partijstelling als middel om schadevergoeding te krijgen, maar niet als middel om betrokken te worden in de strafuitvoering. Hoe zal men de burger, het slachtoffer en de dader adequaat informeren?

Gezien de burgerlijke partijstelling het toegangsticket wordt voor de strafuitvoering betekent dit dat de slachtoffers die in het verleden reeds vergoed werden door middel van hun verzekering of rechtsreeks, desnoods via een herstelbemiddeling, door de dader, genoodzaakt zullen worden om zich alsnog burgerlijke partij te stellen en dus eventueel kosten zullen moeten maken in het geval ze verder willen betrokken worden.

Het belang van overgangsbepalingen dringt zich op om te vermijden dat slachtoffers die rechten verkregen op basis van de huidige wet uit de boot zullen vallen omwille van de nieuwe wet. Vermoedelijk zullen slachtoffers zich in de toekomst meer burgerlijke partij stellen om betrokken te worden in de strafuitvoering en kan dit een effect hebben op de werklast van de (onderzoeks)rechters, advocaten en in een later stadium de justitieassistenten. Net als de Hoge Raad voor de Justitie stellen wij ons toch vragen naar de financiële impact. En, in welke mate is de verdere polarisering slachtoffer-dader geen ongewenst neveneffect?

Eens burgerlijke partij, kunnen slachtoffers betrokken worden bij de verschillende modaliteiten van de strafuitvoering. De uitzonderingen zijn de uitgangspermissie gezien die deel uitmaakt van een normaal detentietraject en de voorlopige invrijheidstelling wegens uitzonderlijke redenen van overbevolking. Met betrekking tot het penitentiair verloop wordt het slachtoffer enkel ingelicht van de toekenning van het eerste verloop.

Het is noodzakelijk dat het slachtoffer op de hoogte wordt gebracht van het verloop van een detentie, het standaardregime in de gevangenis en meer in het bijzonder van de mogelijkheden tot strafaanpassing of tijdelijke toelatingen om de instelling te verlaten.

Voor wat betreft de voorlopige invrijheidstelling wegens ernstige redenen van overbevolking valt het te betreuren dat in bepaalde gevallen de slachtoffers niet kunnen betrokken worden. We begrijpen dat het moeilijk is om kort op de bal te spelen wanneer het slachtoffer nog verwittigd zou moeten worden, maar er zijn slachtoffers denkbaar die er baat bij hebben te weten of hun dader nog in de gevangenis verblijft.

Het zou mooi zijn mocht de strafuitvoeringsrechtbank een bepaalde modaliteit weigeren dat de slachtoffers hiervan op de hoogte gebracht worden.

Zitting op het niveau van de strafuitvoeringsrechtbank

Het wetsontwerp voorziet dat slachtoffers op de zitting van de strafuitvoeringsrechtbank kunnen gehoord worden. Er wordt in dit kader een nieuw recht toegekend met name de mogelijkheid om zich als slachtoffer te laten vertegenwoordigen door een advocaat en/of dienst slachtofferonthaal. Het is een opmerkelijke verbetering gezien ze niet meer verplicht worden om persoonlijk aanwezig te zijn en de confrontatie met de dader aan te gaan.

We stellen ons echter de vraag wat de invulling van de vertegenwoordiging door slachtofferonthaal zal inhouden. Het verzorgen van de ondersteuning i.c. bijstand is een opdracht van de justitieassistent slachtofferonthaal, maar als er sprake is van een vertegenwoordiging dan lijkt dit eerder een bevoegdheid te zijn van de advocatuur en niet deze van de justitieassistent.

In de strafuitvoeringsrechtbanken is, naar analogie met de huidige commissie Voorwaardelijk Invrijheidstelling, de positie van het slachtoffer beperkt tot het verwoorden van zijn bekommernissen. Vanuit de praktijk blijkt echter dat sommige slachtoffers de behoefte hebben om de hele zitting mee te maken.

Voor slachtoffers lijkt het op het eerste zicht aangewezen om de zitting te organiseren op de rechtbank en niet in de gevangenis. Vanuit de herstelgerichte gedachte daarentegen is het verdedigbaar om de zittingen in de gevangenis te laten doorgaan omdat men op die manier de maatschappij- en slachtofferdimensie in de gevangeniscontext binnenbrengt. Vermoedelijk zullen er nog andere criteria in overweging worden genomen met name deze inzake de veiligheid om te beslissen waar de zittingen zullen georganiseerd worden.

Besluit

Algemeen kunnen we stellen dat we het initiatief om een wettelijke basis te verlenen aan de verschillende strafuitvoeringsmodaliteiten in beide wetsontwerpen toejuichen. De positie van het slachtoffer wordt daardoor verankerd tijdens het gehele verloop van de tenuitvoerlegging van de vrijheidsberovende straf.

Het recht van het slachtoffer om te worden geïnformeerd en/of te worden gehoord in het kader van de strafuitvoering wordt enkel toegekend aan de slachtoffers die zich burgerlijke partij stellen. Deze optie wordt door de wetgever gerechtvaardigd door het streven naar een objectivering van de waardering van de belangen, de responsabilisering van het slachtoffer en het creëren van een evenwicht tussen de verschillende partijen.⁽⁵⁾ Hoewel het slachtoffer een partij wordt in de strafuitvoering is ze geen procespartij. Zijn aandeel tijdens de zitting blijft beperkt tot het verzoek om rekening te houden met de gevraagde slachtoffergerichte voorwaarden. Daarnaast menen we dat het betrekken van slachtoffers die zich burgerlijke partij stelden voordelen biedt met name deze van de duidelijkheid. Daartegenover staat dat er situaties zijn die om een uitzondering vragen zoals bijvoorbeeld voor slachtoffers die feiten hebben ondergaan tijdens hun minderjarigheid en die zich toen geen burgerlijke partij konden stellen.

Het zal belangrijk worden om de notie van burgerlijke partij als toegangsticket voor de strafuitvoering op grote schaal kenbaar te maken om te vermijden dat slachtoffers worden uitgesloten van hun recht op informatie en om gehoord te worden in het kader van de strafuitvoering. Het effect van deze algemene informatiecampagne kan een directe weerslag hebben op de werklust van enerzijds de onderzoeksrechters, rechters, advocatuur en anderzijds de dienst justitiehuisen i.c. de dienst slachtofferonthaal.

Voor het overige wordt het afwachten op welke manier men de praktische aspecten van de verschillende taken zal regelen in het nog uit te

werken koninklijk besluit. Zullen er overgangsbepalingen voorzien worden? Wij suggereren de wetgever, dringen zelfs voorzichtig aan, om in overleg te gaan met het werkveld om zich te laten inspireren door de “goede praktijken” en de vergaarde kennis.

Els Sneider
Stéphanie Van Neder
Katleen Zeelmaekers

- (1) Commissie “strafuitvoeringsrechtbank, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting” Eindverslag, deel I — algemene inleiding, p.2
- (2) Doc. 3-1127/3, Ontwerp van wet houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, Advies van de Hoge Raad voor de Justitie, zitting 2004—2005, 14 juni 2005
- (3) Doc.3-1127/3, Ontwerp van wet houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, Advies van de Hoge Raad voor de Justitie, zitting 2004—2005, 14 juni 2005
- (4) Doc.3-1128/1, Wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden, Memorie van toelichting, 20 april 2005
- (5) Doc3-1128/1, Wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden, Memorie van toelichting, 20 april 2005

Verslag Samenspraak d.d. 17/06/2005: Gemeentelijke Administratieve Sancties

Omstreeks 13u15 worden de 40-tal aanwezigen verwelkomd door David Eyckmans (vzw Suggnomè), die het verdere verloop van de Samenspraak samenvat: eerst komen twee gastsprekers aan het woord, vervolgens kunnen aan hen enkele vragen gesteld worden en tenslotte is er na een korte pauze ook ruimte voorzien voor een debat. Dit debat zal gemoedereerd worden door Robert Delathouwer, medewerker van de provincie- gouverneur van

Vlaams- Brabant, en dient afgerond te worden omstreeks 16u30.

Eyckmans zorgt eveneens voor een introductie van de twee gastsprekers: Erika De Boever, kabinetsmedewerker FOD Binnenlandse Zaken en Eric Lanckswert, eerste auditeur bij de Raad van State. Mevrouw De Boever zal zich in haar uiteenzetting voornamelijk beperken tot de ontstaansgeschiedenis en 'de letter' van de GAS- wet. De heer Lanckswert daarentegen zal zijn persoonlijke visie op bemiddeling, in het kader van GAS, kenbaar maken.

Na deze korte introductie, neemt mevrouw De Boever het woord.

Samenvatting uiteenzetting Erika De Boever (kabinet Binnenlandse Zaken)

De GAS- wet vond haar oorsprong in de contradictie dat enerzijds duidelijk was dat de burger wakker lag van lokale overlast en dat anderzijds dit soort overlast niet werd vervolgd door het parket (op basis van het opportuniteitsbeginsel). Deze contradictie zorgde ervoor dat de federale wetgever een nieuw artikel wou invoeren in de gemeentewet, hetgeen dan weer resulteerde in de Wet van 13 mei 1999. Van dan af zouden vormen van lokale overlast vooral aangepakt worden met behulp van gemeentelijke administratieve sancties.

De nieuwe wet bleef echter in onbruik, omwille van haar te eng toepassingsveld: enkel overtredingen op het gemeentereglement, die geen inbreuk vormden op een andere, 'hogere' wet, konden gesanctioneerd worden.

De onbruikbaarheid van de wet vroeg om een ingrijpende wijziging, die uiteindelijk haar neerslag vond in de Wet van 17 juni 2004. Alle overtredingen van 'Titel X' (Strafwetboek) waren van dan af gedepenaliseerd en vielen nog uitsluitend onder de bevoegdheid van de gemeenten. Een 11- tal andere feiten uit het

strafwetboek kon eveneens door de gemeenten gesanctioneerd worden. Die feiten kunnen ondergebracht worden in twee categorieën:

- 1) het kwaadwillig vernielen van bomen, afsluitingen, hagen, etc. en het verwijderen van grenspalen. Als parketten in deze zaken binnen de maand niet vervolgen, dan is enkel nog GAS mogelijk;
- 2) 'zwaardere' feiten, zoals diefstal en het toebrengen van 'slagen en verwondingen'. GAS is bij deze zaken enkel mogelijk als parketten daartoe uitdrukkelijk hun fiat gegeven hebben.

De nieuwe wet maakte ook de administratieve geldboete voor minderjarigen (+16 jaar) mogelijk.

In januari 2005 verscheen de omzendbrief OOP 30bis aangaande de uitvoering van gemeentelijke administratieve sancties en op 1 april 2005 trad de nieuwe wet, met de ruimere sanctionerende bevoegdheid voor gemeenten, in werking. Daarmee waren alle problemen nog niet van de baan: parketten én gemeenten stelden zich terughoudend op. Er moesten vanaf nu betere afspraken gemaakt worden (wie doet wat?). Bovendien waren er procedureproblemen.

Om het hoofd te kunnen bieden aan alle nieuwe problemen, werd een 'reparatiewet' ingediend. Die zou onder meer moeten zorgen voor meer flexibele termijnen en een medeverantwoordelijkheid van ouders bij procedures t.a.v. minderjarigen.

Achterliggende filosofie van de GAS-wet is dat aan de gemeentes een grotere bevoegdheid dient gegeven te worden om overlast zélf aan te pakken; een filosofie die om een aantal aanpassingen vraagt bij alle betrokken partijen. De GAS-wet maakt ook bemiddeling mogelijk in zaken van overlast. Deze bemiddeling is verplicht voor minderjarigen en facultatief voor meerderjarigen. Wat 'bemiddeling' in deze wet precies inhoudt, wordt vaag gehouden. Maar het is wel duidelijk bedoeld om geleden schade te herstellen. Voor minderjarigen heeft bemiddeling ook een pedagogische functie.

De bemiddelingsprocedure is in de wet niet echt uitgewerkt. In omzendbrief OOP 30bis wordt ze enkel vaag toegelicht. Mevrouw De Boever staat positief achter de uitwerking van een pilootproject in enkele steden om het bemiddelingsconcept uit te werken waarbij dat project kan dienen als forum voor de andere steden en gemeenten. Helaas zijn hiervoor nog geen financiële middelen.

Samenvatting uiteenzetting Eric Lanckswert (eerste auditeur bij de Raad van State)

De heer Lanckswert benadrukt vooraf dat hetgeen zal volgen 'slechts' zijn persoonlijke visie op bemiddeling betreft; een visie die tot stand kwam toen hij – vanuit het verlangen naar een menselijk(er) rechtsbestel – niet langer zijn heil zocht in het materiële, maar wel in het spirituele. Zo kwam hij ook bij bemiddeling terecht.

Spiritualiteit is volgens Lanckswert niet hetzelfde als godsdienst of ethiek; het toont je de weg naar jezelf en laat een mens opnieuw het goede in zichzelf ontdekken. Anders dan filosofie, is spiritualiteit een zaak van het hart en niet van het hoofd. Het steunt op 3 dingen:

- 1) zingeving: de mens is voortdurend op zoek naar zin en zinvolle betrokkenheid. We dienen ons de vraag te stellen welke rol de overheid daarin kan spelen. Volgens Lanckswert dient de overheid kaders en voorwaarden te scheppen om aan zingeving te doen. Een voorbeeld van zo'n kader is bemiddeling;
- 2) verbondenheid: de eenheid met elkaar en de wereld raakt meer en meer zoek, terwijl ieder van ons er toch naar verlangt. Bemiddeling kan hier een hulp zijn, omdat het de mensen hun verbondenheid met elkaar laat herontdekken;
- 3) persoonlijke groei: ieder mens heeft behoefte aan zelfontplooiing, aan het verleggen van grenzen in zijn of haar bewustzijn. Dit kan gebeuren tijdens bemiddeling, omdat dan ook de grenzen naar ánderen opengetrokken kunnen worden en de communicatie vanuit een diepe bezieling tot stand kan komen.

Spiritualiteit wordt steeds belangrijker voor steeds meer mensen, ook in de wereld van het recht. In de VS, bijvoorbeeld, ontstonden stromingen die conflicten willen oplossen op een helende manier, die gekenmerkt wordt door persoonlijke groeimogelijkheden.

Bemiddeling kan zo'n helende manier zijn om conflicten op te lossen. Dit gaat echter enkel op voor conflicten die écht ingrijpen in een mensenleven; conflicten waar een mens zich écht betrokken bij voelt. Gemeentelijke administratieve sancties zijn dan weer bedoeld voor op het eerst zicht 'kleine' voorvallen, hetgeen een diepgaande bemiddeling niet altijd even evident maakt. Voor buitenstaanders 'banale' conflicten kunnen echter wel degelijk ingrijpend zijn voor de betrokken partijen. Burenruzies bijvoorbeeld, of relatie- conflicten. Een waardevolle, 'helende' bemiddeling hoeft in dergelijke gevallen zeker geen utopie te zijn.

De vraag stelt zich natuurlijk of mensen wel de behoefte hebben aan zo'n diepere regeling van conflicten. Lanckswert denkt van wel. Een andere vraag is of de bemiddelaars er wel achter staan. En wat ook niet zeker is, is of een *indirecte* bemiddeling een diepere vorm van communicatie toelaat.

De bemiddeling op het niveau van GAS is volgens Lanckswert te beperkt. Hij stelt zich de vraag of gemeentebesturen dat überhaupt willen aanbieden. Hij heeft de indruk dat dat momenteel meestal niet het geval is; dat bemiddeling geen grote bekommernis is. Gemeenten moeten zich daar volgens Lanckswert toch even over buigen en overleggen met de verschillende partners.

Tot slot van zijn uiteenzetting werpt Lanckswert een 3- tal stellingen in de groep, die voornamelijk bedoeld zijn als brandstof voor het later volgende debat:

- bemiddeling is een mogelijke weg naar zingeving, verbondenheid en persoonlijke groei;
- openbare besturen, inzonderheid gemeentebesturen, kunnen kaders en voorwaarden scheppen

om aan visieontwikkeling voor lokale bemiddeling te doen;

- het is aanbevolen dat openbare besturen, inzonderheid gemeentebesturen, trachten om aan bemiddeling ook een dimensie te geven die verder gaat dan de materiële regeling van allerlei kwesties.

Samenvatting debat (met Robert Delathouwer als moderator)

Robert Delathouwer leidt het debat in. In de gemeente Koekelberg, waar hij actief is als gemeenteraadslid, werkt men momenteel aan een gemeentebesluit inzake de bemiddeling in het kader van de gemeentelijke administratieve sancties. Voordeel van de discussie op het niveau van de gemeenteraad is alleszins dat de politici en ambtenaren nu tenminste weten wat de gemeentelijke administratieve sancties zijn, in heel wat gemeenten is dat nog niet het geval. Volgens de heer Delathouwer zijn er heel wat mogelijkheden met de gemeentelijke administratieve sancties en de daaraan gekoppelde bemiddeling. Er bestaat reeds een hele waaier aan bemiddelingsdiensten: herstelbemiddeling, burenbemiddeling, sociale bemiddeling, lokale bemiddeling, ... die in dit kader zouden kunnen optreden.

Als je artikel 119 ter van de gemeentewet strikt interpreteert is er eigenlijk geen mogelijkheid voor herstelbemiddeling. Eigenlijk dient er alleen bemiddeld te worden aangaande de schade (schaderegeling), daarbij heb je het slachtoffer zelfs niet altijd nodig. Kan Binnenlandse Zaken zich erin vinden dat ook de morele schade een plaats krijgt in de bemiddeling?

Mevrouw Deboever verduidelijkt dat het begrip 'schade' ruim geïnterpreteerd dient te worden: ook morele schade valt hieronder. Daarom kan het aanbieden van verontschuldigingen bijvoorbeeld een oplossing zijn.

Vanuit de zaal wordt gevraagd of Binnenlandse Zaken ermee akkoord zou kunnen gaan dat bemiddeling voor volwassenen zou kunnen uitvergroet worden in de wet, niet als verplichting

maar als verplicht aanbod aan de in het conflict betrokken partijen. Mevrouw Deboever antwoordt hierop dat het niet evident is hier op dit moment een wettelijke basis voor te voorzien, de praktijk zou eerst de aanwezigheid van deze behoefte moeten naar boven brengen.

Er wordt opgemerkt dat wanneer de gemeente zélf één van de partijen is in een geschil (bvb. bij vandalisme ten aanzien van gemeentelijk eigendom), er een onafhankelijke partij moet zijn die als bemiddelaar kan optreden. Momenteel is er in dergelijke gevallen geen bemiddeling mogelijk, en dat dient te veranderen. M.a.w.: "Er is wat dat betreft nog wat wetgevend werk aan de winkel". Opgemerkt wordt dat volgens de recente wet op de bemiddeling van 21 februari 2005 publiekrechtelijke personen geen partij kunnen zijn in de bemiddeling. In principe zou de gemeente dus geen partij kunnen zijn. Dit moet verder uitgeklaard worden. Een zelfde discussie doet zich voor aangaande verzekeringsmaatschappijen die optreden als gesubrogeerde partijen.

Door een gemeentelijk ambtenaar wordt gesteld dat de wet bedoeld is om kort op de bal te kunnen spelen bij problemen van overlast. Het is goed dat dat mogelijk gemaakt wordt, maar als je ervoor kiest om een bemiddelingsprocedure te voorzien dan heb je ook een afhandelingsperiode nodig. Dikwijls is het niet mogelijk om de bemiddeling af te ronden binnen de zes maanden waarbinnen de sanctie moet opgelegd worden. Voorgesteld wordt te voorzien in een schorsing van de termijnen wanneer een bemiddeling wordt opgestart. Een andere mogelijkheid is de ontkoppeling van het resultaat van de bemiddeling en de beslissing van de sanctionerend ambtenaar. Laat de gemeente enerzijds de kans om snel op te treden, maar laat ze anderzijds ook voorwaardenscheppend zijn voor bemiddeling. Volgens het kaderbesluit van 21 maart 2001 van de Raad van de Europese Unie dient het resultaat van de bemiddeling in rekening gebracht te worden, maar dit betekent niet hetzelfde als het afzien van het opleggen van een sanctie. Men kan ook de inspanningsverbintenis die wordt

aangegaan naar aanleiding van een bemiddeling in rekening brengen.

Met betrekking tot de tijd die nodig is voor een bemiddeling wordt door bemiddelaars gesteld dat een volledig doorlopen bemiddeling (schadebemiddeling of herstelbemiddeling) gemiddeld 3 à 4 maanden duurt met inbegrip van het opstellen van een overeenkomst. Dit wil niet zeggen dat de overeenkomst al is uitgevoerd.

Door een sanctionerend ambtenaar wordt gesteld dat de gemeentelijke administratieve sancties betrekking hebben op kleine overlastfenomenen zoals grasmaaien op zondag. Daarbij ligt een belangrijke rol bij de agent die eerst een verwittiging kan geven, maar bij herhaaldelijke overtredingen een pv kan opstellen. Het is absurd dat dan nog een bemiddeling zou worden aangeboden aan de herhaaldelijke overtreder. Hierop wordt gereageerd dat hoe klein de feiten ook zijn, als je als slachtoffer afhankelijk bent van de beslissing van een sanctionerend ambtenaar of er al dan niet bemiddeld wordt, is dat problematisch. De feiten zijn op het eerste zicht soms erg 'licht' voor bemiddeling, maar dat is dan het oordeel van een buitenstaander. Een bemiddeling kan in die gevallen een erg belangrijke oplossingsmogelijkheid zijn voor de benadeelde partij, die de feiten in kwestie niet persé als 'banaal' ervaart. In een kader waar er niet vanzelf gesproken kan worden tussen de conflicterende partijen is een bemiddelingsaanbod op zijn plaats. Communicatie over regels is heel belangrijk, het maakt duidelijk waarom de regels er zijn, vb. bij nachtlawaai heb ik last van slapeloosheid en heb ik 's anderdaags problemen om te werken. Verder wordt opgemerkt dat vooral in grootsteden de feiten die in aanmerking komen voor gemeentelijke administratieve sancties niet altijd zo banaal zijn.

Eigenlijk dienen ook de gesprekken aangegaan te worden met het parket en het parketgeneraal. Niets verbiedt de gemeenten met de

parketten in overleg te gaan aangaande de fenomenen van overlast waarmee ze geconfronteerd worden. Idealiter ontstaat er een structureel overleg tussen alle betrokken actoren in wisselwerking met de concrete bemiddelingspraktijk.

De moderator, de heer Delathouwer, zet tot slot nog een aantal belangrijke punten op een rij:

- 1) bemiddelaars willen niet zomaar in het GAS-kader stappen, omdat ze vrezen dat ze zich niet aan hun gekende methodiek zullen kunnen houden, er is dus nood aan een duidelijk conceptueel kader;
- 2) de financiering van GAS- bemiddeling is op dit moment nergens voorzien, op termijn is dit misschien eerder een taak van de gemeenschappen. Het is nu al aan de bemiddelingsdiensten om eens na te denken over het (toekomstige) kostenplaatje, want niemand zal het doen in hun plaats;
- 3) laat ons het belang van (gevormde) vrijwilligers niet uit het oog verliezen.

Ter afronding van deze Samenspraak biedt moderator Delathouwer aan Eric Lanckswert de mogelijkheid om een slotwoord te formuleren. Deze doet dit met behulp van een metafoor: één van zijn hobby's is schilderen. Om dat te kunnen doen, volstaat het niet om een canvas, penselen en verf te kopen. Je moet als schilder ook weten wát je wilt schilderen. Ook met betrekking tot bemiddeling in het kader van GAS dienen we ons volgens Lanckswert eens na te denken waar we eigenlijk naartoe willen.

Charles De Weerd
David Eyckmans
Suggnomè

GOED OM WETEN

Rollenspelen - Bemiddelingsmethodiek

Beste bemiddelaar,

Vanmorgen stapte u uit bed als partner, knorpot, levensgenieter of iets dergelijks. Vervolgens trok u uw bemiddelaarsvel aan om weerom met een milde glimlach de cliënten en al de rest tegemoet te treden. Boeiende job, nietwaar!

Maar, stelt u zichzelf ook regelmatig vragen bij uw rol als bemiddelaar? Doe ik het goed? Hoe doe ik het nu weeral? Natuurlijk stelt u zich deze vragen en natuurlijk doet u het goed! U heeft zelf nood aan samenspraak en leermomenten om het weeral eens een jaar vol te houden als 'hij of zij die zo graag goed en rustig bemiddelt temidden van het conflict dat het uwe niet is'.

Wel, omdat de vraag groot is en de nood hoog, doen we u een aanbod:

U bent - als slachtoffer-dader bemiddelaar, jong of oud, kort of lang werkende in de job - uitgenodigd om deel te nemen aan 'rollenspelen betreffende de bemiddelingsmethodiek'.

U kan zich inschrijven voor maximum drie dagen of minimum één dag rollenspelen.

Inderdaad, drie dagen zelf casussen meebrengen, deze laten spelen, zelf een rol opnemen, feedback krijgen, gecoacht worden, van elkaar leren als mens en als bemiddelaar. U heeft dit vermoedelijk nog al eens gedaan en ervan genieten.

Wij verwachten van u goesting om materiaal/casussen aan te brengen en rollen te spelen.

De werkgroep 'vorming' van Suggnomè bereidt deze dagen voor en biedt u gedegen coachen – collegabemiddelaars die de drie dagen zullen begeleiden. We gaan op een veilige manier samenwerken in een groep van 15 deelnemers per dag. We hanteren weerom een correcte verdeelsleutel betreffende onze vier slachtoffer-dader bemiddelingssectoren.

De datums zijn 22 november 2005, 6 februari 2006 en 4 mei 2006.

U kan zich tot 15 oktober 2005 inschrijven bij Lieve Balcaen van de OSBJ..... (lieve.balcaen@osbj.be). Zij neemt het verdere uitpuzzelen en bevestigen van de inschrijvingen op zich. We vragen een bijdrage van 2.00 euro per dag.

In naam van de werkgroep vorming van Suggnomè mag ik u van harte welgekomen heten, Bram.

13 oktober 2005: de rechtspositie van de verdachte/dader in de strafrechtelijke procedure en in het bijzonder in de verschillende herstelgerichte bemiddelingsprojecten

Programma

9.30u – 9.45u Ontvangst

9.45-12.30u

Uiteenzetting Prof. R. Verstraeten

Theoretische uiteenzetting over de rechtspositie van de verdachte/dader in de strafrechtelijke procedure:

- de positie van de dader/verdachte in het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek;

- de verschijning voor de rechtbank;
-

12.30 – 14.00 Lunchpauze

14.00u - 16.30u

**Uiteenzetting door Guido Vermeiren
(substituut procureur des Konings
Antwerpen)**

- probatiecommissie (praktische werking, positie dader, mogelijkheden herstelbemiddeling)
- interneringscommissie (praktische werking, positie geïnterneerde, mogelijkheden herstelbemiddeling)
- commissie voorwaardelijke invrijheidstelling (praktische werking, positie dader, mogelijkheden herstelbemiddeling)
- onderzoeksgerechten / onderzoeksrechter (positie verdachte, mogelijkheden herstelbemiddeling)
-

Koffiepauze voorzien om 15.00u
Tijd voorzien voor vragen vanuit het publiek

Doelpubliek:

Bemiddelaars van de verschillende projecten (herstelbemiddeling meerderjarigen, herstelbemiddeling strafuitvoering, schadebemiddelaars, justitieassistenten bemiddeling in strafzaken);

Justitieassistenten en medewerkers justitieel welzijnswerk.

Waar:

FOD Justitie (aula)
Waterloolaan 115
1000 Brussel

Inschrijven bij: Noëlla Verreth
(noella.verreth@suggnome.be of via het fax-nummer: 016/22 74 82)

Kostprijs: 5.00 euro (overschrijven op het rekeningnummer 001-3339130-78 van Suggnomè Vzw).

'Een (r)appèl op herstel'

**Forum voor herstelgerichte detentie :
1 december 2005 te Gent**

Naar aanleiding van het vijfjarig bestaan van het project herstelgerichte detentie organiseren de Nederlandstalige herstelconsulenten op donderdag 1 december 2005 een forum in het Pand te Gent.

De opzet van dit forum is tweeledig. Enerzijds willen we alle geïnteresseerden informeren over de initiatieven die de herstelconsulenten hebben ontwikkeld, zowel in de lokale gevangenissen als op bovenlokaal niveau. Anderzijds zal tijd en aandacht uitgaan naar het actief en kritisch toetsen van deze herstelgerichte initiatieven bij de diverse partners en betrokken partijen.

Het forum start dan ook vanuit de **praktijk**. Hoe wordt er nu in de gevangenissen herstelgericht gewerkt? Vanuit het perspectief van het slachtoffer, de gedetineerde en de samenleving worden hierbij bedenkingen geformuleerd.

Dan schetsen we het **concept** herstelgerichte detentie. Een aantal basisbegrippen die hierin aan bod komen, worden kritisch besproken. Kan herstel een (straf)doel zijn? Welke notie van verantwoordelijkheid wordt bij herstel gehanteerd? Kan herstel actief worden verwacht?

In de namiddag worden acht **workshops** voorzien : de mogelijke implicaties op strafuitvoeringsmodaliteiten, de relatie tot recente wetgevende ontwikkelingen, een verkenning van toekomstige ontwikkelingen, de participatie van

personeel, herstelgericht werken met gedetineerden, de burgerlijke partij, slachtoffer-dader communicatie en de rol van de samenleving. De mogelijkheid zal worden geboden om deel te nemen aan twee van deze workshops.

We sluiten af met een voorstelling van enkele **nieuwe initiatieven** en de visie op de **toekomst**.

Dit forum staat open voor alle personeelsleden van de FOD Justitie, samenwerkingspartners van andere overheidsdiensten en overheden, medewerkers van universiteiten en hogescholen, beleidsverantwoordelijken, en alle andere geïnteresseerden.

Voor 25 € kunt u aan deze dag deelnemen. In de prijs is alles inbegrepen (koffie, lunch, receptie en forummap). Vanaf oktober kan worden ingeschreven

Voor meer informatie over het forum kunt u terecht bij :

- Heidi Suykens (herstelconsulent gevangenis Dendermonde) tel. nr. : 052/33.91.76 of heidi.suykens@just.fgov.be
- Virna Van der Elst (herstelconsulent gevangenis Antwerpen) tel. nr : 03/206.11.06 of virna.vanderelst@just.fgov.be

Het volledige programma kan u raadplegen op de website van vzw Suggnomè: <http://www.suggnome.be/pdf/forumhgd.pdf> .

Europees Forum:

Events European Forum for Restorative Justice and VOM:

- 29 september - 1 October 2005, Sofia (Bulgaria), 'Meeting the challenges of introducing victim-offender mediation in Central and Eastern Europe', final AGIS seminar
- 1 October 2005, Sofia (Bulgaria) 6th General Meeting of the European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice.

Voor beide events is er meer info te vinden op de website: <http://www.euforum.org>

Invoeging van bemiddeling in de wet betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.

Op 27 juli 2005 verscheen de wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek Strafvordering en in het Wetboek van Strafvordering in het Staatsblad. Over de inhoud van deze bepalingen las u reeds meer in de vorige nieuwsbrief. Intussen werden onafhankelijk daarvan ook de wetsontwerpen(1) tot wijziging van de wet betreffende de jeugdbescherming gestemd in Kamer en Senaat. Deze wetswijzigingen zorgen onder meer voor een verwettelijking van de bemiddeling voor minderjarigen, zowel op het niveau van het parket als op het niveau van de jeugdrechtbank. De daarbij voorziene bemiddelingsprocedure ligt echter niet volledig in dezelfde lijn met de bemiddelingsprocedure geregeld bij wet van 22 juni 2005. Bemiddeling wordt in de wet betreffende de jeugdbescherming als een maatregel benoemd. Dit verklaart wellicht waarom het principe van vertrouwelijkheid minder strikt wordt gehanteerd, waarom aan de bemiddelingsdienst naast de bemiddelende rol ook een controlerende rol wordt toebedeeld inzake de uitvoering van de overeenkomst, en de mogelijke invloed op het verval van strafvordering bij de bemiddeling op parketniveau. We vatten de bepalingen inzake de bemiddeling voor minderjarigen hier kort samen.

De bemiddeling heeft tot doel de betrokken personen de mogelijkheid te bieden om samen en met de hulp van een onpartijdige bemiddelaar, in het bijzonder aan de relationele en materiële gevolgen van een als misdrijf omschreven feit tegemoet te komen.

De procureur des Konings informeert de minderjarige persoon die ervan verdacht wordt een

als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd, de personen die het ouderlijk gezag over hem uitoefenen en het slachtoffer schriftelijk dat zij kunnen deelnemen aan een bemiddeling en in dit kader de mogelijkheid hebben zich te wenden tot een bemiddelingsdienst, door de gemeenschappen georganiseerd of beantwoordend aan de door de gemeenschappen gestelde voorwaarden.

De beslissing van de procureur des Konings om een dossier al dan niet te oriënteren naar een bemiddelingsprocedure moet schriftelijk gemotiveerd worden. De bemiddelingsdienst stelt binnen de twee maanden na haar aanwijzing een bondig verslag op betreffende het verloop van de bemiddeling.

Het akkoord dat de bij de bemiddeling betrokken personen hebben bereikt, moet door de procureur des Konings worden goedgekeurd. Hij kan de inhoud ervan niet wijzigen en kan alleen weigeren een akkoord goed te keuren indien het strijdig is met de openbare orde. De bemiddelingsdienst stelt een verslag op over de tenuitvoerlegging van het akkoord en richt het aan de procureur des Konings. Dit verslag wordt bij het dossier van de procedure gevoegd.

Als de dader van het als misdrijf omschreven feit het bemiddelingsakkoord ten uitvoer heeft gebracht, maakt de procureur des Konings daarvan een proces-verbaal op en houdt daarmee rekening bij zijn beslissing om de zaak al dan niet te seponeren. In dit geval doet een seponering de strafvordering vervallen. Dit verval van strafvordering doet geen afbreuk aan de rechten van de slachtoffers en gesubrogeerden om een schadevergoeding te bekomen, mits het slachtoffer niet heeft deelgenomen aan de bemiddeling of heeft deelgenomen aan een bemiddeling waarvan het akkoord expliciet aangeeft dat niet volledig tegemoetgekomen is aan de materiële gevolgen van het als misdrijf omschreven feit. Tegenover hen wordt de fout van de dader van het als misdrijf omschreven feit onweerlegbaar vermoed.

Indien de bemiddeling geen resultaat oplevert, kan noch de erkenning van de feiten door de

jongere, noch het verloop of het resultaat van de bemiddeling door de gerechtelijke overheden of enige andere persoon worden gebruikt ten nadele van de jongere.

Ook de jeugdrechtbank mag de herstelgerichte maatregelen van bemiddeling en groepsoverleg voorstellen. Een herstelgerichte maatregel kan enkele worden toegepast indien de betrokken personen er uitdrukkelijk mee instemmen.

Wanneer de bemiddeling niet tot een akkoord leidt, kunnen door de gerechtelijke overheden of de bij de maatregel betrokken personen noch de erkenning van de werkelijkheid van de gepleegde feiten door de minderjarige dader van het als misdrijf omschreven feit, noch het verloop of het resultaat van de maatregel worden gebruikt ten nadele van de jongere.

De bemiddelingsdienst dient een bondig verslag op te stellen waarin vermeld wordt of de bemiddeling niet werd aangevat, ofwel de bemiddeling geen resultaat heeft opgeleverd, ofwel de bemiddeling geslaagd is. In het laatste geval wordt het door de betrokkenen ondertekend akkoord aan het gerechtelijke dossier toegevoegd. Het bereikte akkoord moet door de rechtbank worden gehomologeerd. De rechtbank kan de inhoud ervan niet wijzigen en kan de homologatie enkel weigeren indien het akkoord strijdig is met de openbare orde. De bemiddelingsdienst stelt een bondig verslag op over de tenuitvoerlegging van het akkoord en richt het aan de rechtbank. Een analoge regeling geldt met betrekking tot het herstelgericht groepsoverleg.

De aangenomen wetsontwerpen vindt u terug op de website van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

David Eyckmans
Suggnomè

(1) Wetsontwerp tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, Parl. St. Kamer 2004-05, nr. 1467/016; *Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, van artikel 606 van het Wetboek van strafvordering en van de artikelen 12 en 30 van het Strafwetboek*, Parl. St. Kamer 2004-05, nr. 1951/001.

“SAMENSPRAAK”

16 september 2005

‘Federale Overheidsdienst Justitie’

‘Auditorium’

Waterloolaan 115

1000 Brussel

Thema: De externe rechtspositie van gedetineerden en de invulling van de notie van herstel

14.00 u	- Rob Perriëns (Commissie Voorwaardelijke Invrijheidstelling Antwerpen) - Yves van den Berge (Substituut parket Dendermonde en voormalig medewerker Dienst Individuele Gevallen FOD Justitie)
15.15 u	Pauze
15.30 u	Debat
16.45 u	Einde

Inschrijven kan via het bezorgen van bijgevoegde inschrijvingsstrook aan het secretariaat van Suggnomè of via het sturen van een e-mail naar info@suggnome.be, en dit vóór 10 september 2005. Er is geen mogelijkheid tot het verkrijgen van broodjes. Voor bijkomende inlichtingen kan u terecht bij Noëlla Verreth op het secretariaat van Suggnomè.

INSCHRIJVINGSSTROOK

SAMENSPRAAK 16 september 2005

Hiermee bevestig ik dat ik,

.....(naam)

aanwezig zal zijn op 16 september 2005

Handtekening